

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет кораблебудування ім. адмірала Макарова

Факультет економіки моря
Кафедра фінансів

«ДОПУЩЕНО ДО ЗАХИСТУ»

Завідувач кафедри

професор НУК, д.е.н. Рогов Г.К.
(науковий ступінь, вчене звання, П.І.Б. завкафедрою)

_____ «__» грудня 2021 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

на тему: **«ОЦІНКА ФІНАНСОВОГО СТАНУ БАНКІВСЬКОЇ
УСТАНОВИ»**

Виконав: студент групи 5441з
Нарбаєва О.Д.

(підпис)

Керівник роботи:

Доцент кафедри фінансів, к.е.н.
(посада, науковий ступінь, вчене звання)

Приходько Н.В.
(підпис)

м. Миколаїв – 2021 р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОЦІНКИ ФІНАНСОВОГО СТАНУ БАНКІВСЬКОЇ УСТАНОВИ.....	6
1.1. Сутність поняття «фінансовий стан банківської установи»	6
1.2. Інформаційне забезпечення оцінки фінансового стану банку	11
1.3. Методичні підходи до аналізу фінансового стану банку	15
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ФІНАНСОВОГО СТАНУ БАНКІВСЬКОЇ УСТАНОВИ (НА ПРИКЛАДІ АТ «ОТП БАНК»).....	26
2.1. Загальна характеристика АТ «ОТП Банк» та аналіз його активів і пасивів	26
2.2. Аналіз показників ліквідності і фінансової стійкості.....	33
2.3. Аналіз показників ефективності діяльності банку	42
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ ФІНАНСОВОГО СТАНУ БАНКІВСЬКОЇ УСТАНОВИ.....	47
3.1. Рекомендації щодо забезпечення стійкого фінансового стану банківської установи.....	47
3.2. Напрямки підвищення ефективності використання активів банківської установи	59
РОЗДІЛ 4. ОХОРОНА ПРАЦІ	64
ВИСНОВКИ	78
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	81
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Однією з умов ефективного функціонування та розвитку економіки будь-якої країни є стабільна банківська система. Своєчасна оцінка фінансового стану банківських установ допомагає запобігти більшості проблем, пов'язаних з їх діяльністю, а також сприяє зміцненню та стабільності не тільки окремого банку, але й всієї банківської системи. Здійснення оцінки фінансового стану банківської установи є пріоритетною задачею органів банківського нагляду (НБУ), а також самого банку. В зв'язку з цим тема кваліфікаційної роботи є актуальною.

Значний внесок у дослідження окремих теоретичних та практичних аспектів, пов'язаних з оцінкою фінансового стану банків, внесли такі українські вчені: А. Герасимович [1], О. Дзюблук [2], В. Коваленко [3], Т. Косова [4], О. Крухмаль [5], З. Щибиволок [6] та ін.

Метою кваліфікаційної роботи є дослідження теоретичних і практичних аспектів оцінки фінансового стану банківської установи та визначення напрямів його покращення.

Для досягнення цієї мети в роботі були поставлені наступні задачі:

- розкрити сутність поняття «фінансовий стан банківської установи»;
- розглянути методи оцінки фінансового стану банку;
- проаналізувати й оцінити структуру та динаміку пасивів і активів АТ «ОТП Банк»;
- проаналізувати показники ліквідності, фінансової стійкості та ефективності управління АТ «ОТП Банк»;
- надати пропозиції щодо покращення фінансового стану банківської установи.

Об'єктом дослідження є фінансовий стан банківської установи як основа забезпечення його стабільного функціонування.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні питання оцінки фінансового стану банківської установи.

Інформаційну базу дослідження складають закони України та нормативно-правові акти НБУ з питань оцінки діяльності банків, інструкції Національного банку України, матеріали офіційних Інтернет-сайтів, результати наукових досліджень провідних вчених з питань оцінки фінансового стану банків, фінансова звітність Акціонерного товариства «ОТП Банк» за 2018-2020 роки.

У процесі написання кваліфікаційної роботи використовувались загальнонаукові методи, а саме методи аналізу, синтезу, табличний та графічний методи, методи фінансового аналізу (горизонтального, вертикального аналізу, метод порівняння, метод коефіцієнтів).

Кваліфікаційна робота складається із вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаної літератури, двох додатків.

Перший розділ роботи розкриває теоретичні основи оцінки фінансового стану банківської установи, а саме сутність поняття «фінансовий стан банківської установи», методичні підходи та інформаційне забезпечення оцінки фінансового стану банку.

В другому розділі кваліфікаційної роботи здійснений аналіз фінансового стану АТ «ОТП Банк» за даними фінансової звітності за 2018-2020 роки.

Третій розділ кваліфікаційної роботи відображає напрями покращення фінансового стану банків України.

В четвертому розділі кваліфікаційної роботи розглядаються питання охорони праці.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОЦІНКИ ФІНАНСОВОГО СТАНУ БАНКІВСЬКОЇ УСТАНОВИ

1.1. Сутність поняття «фінансовий стан банківської установи»

Банківський сектор відображає фінансово-економічний стан країни, перший реагує на будь-які позитивні та негативні тенденції її розвитку. Ефективність діяльності банківських установ має прямо пропорційну залежність від їх фінансового стану. Тому спочатку необхідно визначити сутність поняття фінансового стану. Це важливо не тільки з практичної сторони, але й у зв'язку з відсутністю в економічній літературі єдиного підходу щодо визначення поняття «фінансовий стан банку».

Загальне визначення поняття фінансового стану було надане колективом авторів під керівництвом А.М. Поддєрьогіна, в якому зазначено, що «фінансовий стан підприємства – це комплексне поняття, яке є результатом взаємодії всіх елементів системи фінансових відносин підприємства, визначається сукупністю виробничо-господарських факторів і характеризується системою показників, що відображають наявність, розміщення і використання фінансових ресурсів» [7, с. 260].

Щодо визначень поняття «фінансового стану» науковцями, то більшість із них повторюють трактування за Методикою інтегральної оцінки інвестиційної привабливості підприємств та організацій [8]. Вони визначають це поняття як комплексне, що характеризується системою показників, які відображають наявність, розміщення та використання фінансових ресурсів підприємства, або як економічну категорію зі своєю специфікою.

Одне із найповніших визначень поняття фінансового стану підприємства наведено у фінансовому словнику-довіднику за редакцією М.Я.

Дем'яненко, де серед його характеристик на перший план виходить якісна сторона діяльності підприємства: «Фінансовий стан – це комплексне поняття, що відображає якісну сторону його виробничої та фінансової діяльності та є результатом реалізації усіх елементів зовнішніх і внутрішніх фінансових відносин підприємства. Він характеризується системою показників, які відображають стан капіталу в процесі його кругообігу, здатність розраховуватися за своїми зобов'язаннями і забезпечувати ефективне фінансування своєї виробничої діяльності на певний момент часу» [9].

Цал-Цалко Ю.С. визначає поняття «фінансового стану підприємства» як комплексне поняття, але звертає увагу не тільки на забезпеченість необхідними фінансовими ресурсами, а й на доцільність та ефективність їх розміщення і використання, платоспроможність підприємства та на фінансову стійкість [10].

Г.В. Савицька визначає фінансовий стан як економічну категорію, а не комплексне поняття, і звертає увагу, що ця категорія відображає стан капіталу у процесі його кругообігу та спроможність підприємства до саморозвитку саме на фіксований момент часу, тобто сьогодні і тільки, тому що завтра ситуація уже може бути іншою [11].

Отже, на сьогодні існує три основні підходи до визначення поняття фінансового стану підприємства:

1. Фінансовий стан – це характеристика аспектів фінансової та господарської діяльності.
2. Фінансовий стан – це рівень забезпечення ресурсами для проведення діяльності та виконання зобов'язань.
3. Фінансовий стан – це система показників.

Недоліком підходу до визначення фінансового стану як системи показників є його обмеженість, оскільки переважна більшість науковців за відсутності єдиних нормативних значень на власний розсуд формують перелік показників та визначають їх пріоритетність. Тому система показників оцінки фінансового стану може використовуватись лише як орієнтир.

Відправною точкою для трактування поняття «фінансовий стан банківської установи» є визначення поняття «фінансовий стан підприємства». Якщо звернутись до трактувань фінансового стану фахівцями з банківської справи, то більшість з них розкривають поняття «фінансовий стан» через різні показники діяльності банку. Так, Г. С. Панова трактує фінансовий стан банку як «комплексне поняття, яке характеризується системою показників, що відображають наявність, розміщення та використання фінансових ресурсів» [12, с. 9]. Колектив авторів під керівництвом А. М. Герасимовича фінансовий стан банку визначають через оцінку показників фінансової стійкості, ділової активності, ліквідності, ефективності управління [1, с. 556]. Схожі погляди має Щибиволок З. І., який розглядає фінансовий стан банку через «коефіцієнти-індикатори», що поділяються на різні групи: фінансова стійкість банку, стан оборотних активів та джерел їх покриття, платоспроможність, ліквідність [6]. Аналогічних поглядів дотримується і Парасій-Вергуненко І.М. [13, с.286-287].

В працях українських та зарубіжних вчених можна зустріти ототожнення поняття «фінансовий стан» з поняттям «фінансова стійкість». Так у навчальному посібнику «Економічний аналіз діяльності комерційних банків» Васюренка О.В. та Волохатої Н.О. розглядається поняття фінансової стійкості як динамічної інтегральної характеристики спроможності банку як економічної системи трансформації ресурсів та ризиків повноцінно виконувати свої функції та забезпечувати цілеспрямований розвиток, витримуючи вплив факторів зовнішнього та внутрішнього середовища [14, с. 368, 374]. Майже аналогічний підхід зустрічається і у О.В. Крухмалю [5].

Таким чином, фінансовий стан банку визначає його роль та місце у фінансово-кредитній системі країни та функції як суб'єкта господарювання. Фінансовий стан банківської установи відображає наявність та якість його ресурсної бази, а отже і можливість банку здійснювати активні операції. Фінансовий стан характеризує надійність, стійкість, стабільність та репутацію банку, які є важливими показниками для його клієнтів, кредиторів.

Взагалі поняття «фінансовий стан банківської установи» необхідно розглядати як систему, яка характеризується системою показників стійкості, ліквідності та платоспроможності, а також ділової активності, ефективності управління, які повинні відповідати встановленим нормативним значенням.

На рис. 1.1 надані фактори, які впливають на фінансовий стан банку.

Рис. 1.1. Система фінансового стану банківської установи

Причому, зовнішні фактори банк не може контролювати, тому особлива увага повинна приділятися їх моніторингу та прогнозуванню. На елементи внутрішнього середовища (фінанси, менеджмент, маркетинг, персонал) банк може впливати у напрямку забезпечення їх оптимального стану.

Фінансова діяльність банку пов'язана із формуванням ресурсної бази за рахунок залучення коштів із різних джерел на вигідній основі, забезпеченням оптимального співвідношення власного капіталу та зобов'язань, напрямками використання та розміщення ресурсів у кредитний портфель, портфель цінних паперів та у інші активи, здійсненням витрат для отримання доходів та фінансовим результатом діяльності.

Залежно від рівня фінансового стану банківські установи поділяються на три групи (рис. 1.2).

Рис.1.2. Класифікація банків за рівнем фінансового стану

Стійкий фінансовий стан банківської установи характеризується достатністю коштів для підтримання оптимального рівня ліквідності та платоспроможності, а отже і здатністю в встановлений термін у повному обсязі погашати свої зобов'язання перед клієнтами та кредиторами, а також можливість забезпечити рівень прибутковості достатній для забезпечення стабільного функціонування фінансової установи [15, 16].

Проблемним банк вважається за умови його відповідності хоча б одному з наступних критеріїв (ст. 75 Закону України «Про банки і банківську діяльність»): у випадку зменшення розміру його регулятивного капіталу та нормативів достатності капіталу протягом звітного місяця на 10 % і більше, прострочення заборгованості перед вкладниками та кредиторами на строк п'яти та більше днів, системного порушення законодавства щодо запобігання та протидії відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом, порушення порядку подання чи оприлюднення фінансової звітності, або подання недостовірної звітності, що призвело до викривлення показників фінансового стану, систематичного порушення адекватності або ефективності функціонування системи управління ризиками, що ставить під загрозу інтереси вкладників та кредиторів банку [17].

Якщо протягом 180 днів з дня визнання банку проблемним заходи щодо його фінансового оздоровлення не принесуть позитивних результатів і його фінансові показники не будуть приведені до вимог законодавства, то банк буде віднесено до категорії неплатоспроможних, що є підставою для відкликання банківської ліцензії [17].

Крім того, банк стає неплатоспроможним у разі зменшення до однієї третини від встановленого мінімального рівня регулятивного капіталу та нормативів капіталу, а також невиконання протягом десяти робочих днів поспіль 10 % і більше зобов'язань перед вкладниками та кредиторами.

Виявити недоліки у діяльності банку, що у подальшому можуть призвести до погіршення його фінансового стану, а у найгіршому із сценаріїв – до неплатоспроможності можна лише за допомогою комплексної та систематичної оцінки фінансового стану, яка на сьогодні має особливо важливе значення.

1.2. Інформаційне забезпечення оцінки фінансового стану банку

В системі оцінки фінансового стану банку важливе місце займає інформаційне забезпечення, яке складається з внутрішньої та зовнішньої інформації. Інформаційне забезпечення оцінки фінансового стану банку – це сукупність аналітичної інформації, методів її обробки, аналізу та форм представлення, що дозволяють вивчити реальний фінансовий стан, виміряти вплив факторів, що його визначають, а також обґрунтувати напрямки забезпечення стійкого фінансового стану банку в прогнозованому періоді.

Система економічної інформації, що забезпечує оцінку фінансового стану банку, відображена на рис. 1.3.

Ефективність оцінки фінансового стану банку насамперед обумовлюється якістю внутрішньої інформації, яка становить більшу частину всієї інформаційної бази.

Найбільш суворі вимоги традиційно ставляться до облікових джерел інформації. Вони поєднують у собі формалізовані критерії організації їх збору та узагальнення, а також високий ступінь затребуваності з боку різних груп користувачів. Дані обліку й звітність банків більше, ніж будь-якої іншої комерційної організації, підлягають контролю та нагляду з боку державних та

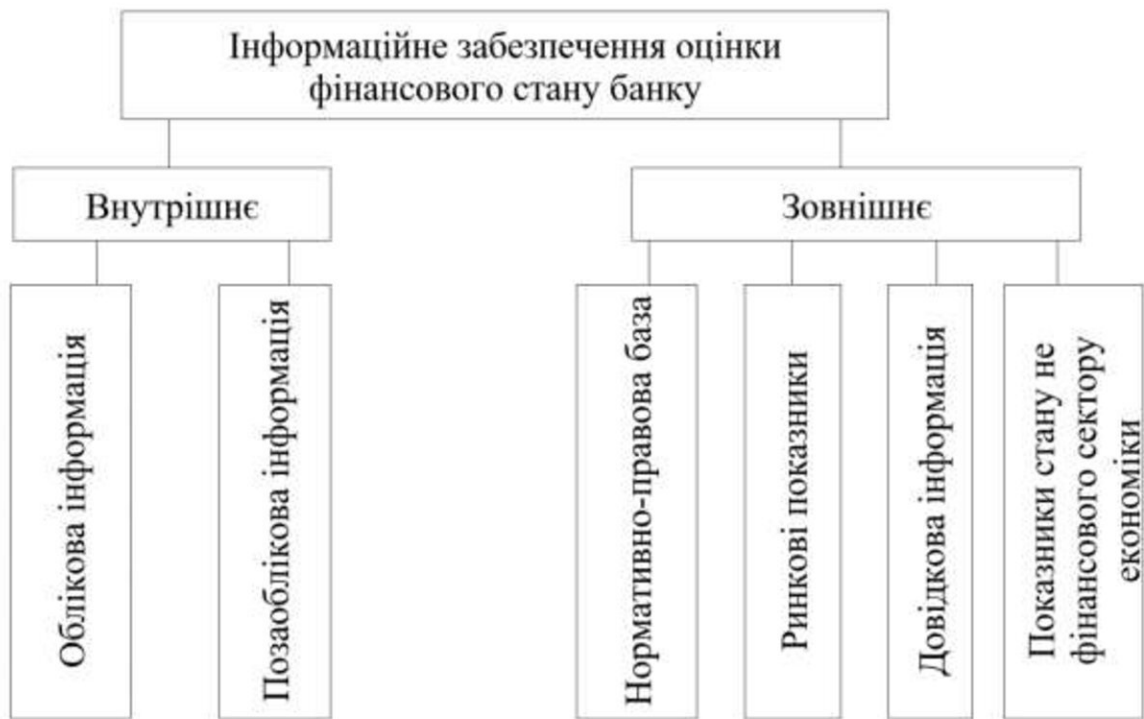

Рис. 1.3. Інформаційне забезпечення оцінки фінансового стану банку [18, с.36]

інших регулюючих органів (НБУ, Міністерства фінансів, Національної комісії з ринку цінних паперів та фондового ринку, Державної служби статистики та ін.), що, з одного боку, спрощує процес систематизації інформації а з іншого – підвищує мінімальний рівень вимог до якості інформації

Особливе місце при оцінці фінансового стану банку займає зовнішня інформація, і насамперед – банківське законодавство. До довідкової інформації належать: зовнішні нормативи (нормативи, встановлені НБУ, партнерами по операціях, центральними банками інших країн, якщо у банку діє закордонна філія або представництво); дані про ціни на інформацію, устаткування, послуги банків і небанківських кредитних установ і т.д.

Для проведення аналізу банківської діяльності необхідно мати аналітичні матеріали, що дозволяють одержати достовірну, повну і всебічну інформацію про банк.

Інформаційною базою для оцінки фінансового стану банку, як і будь-якого підприємства, є фінансова звітність банку – Звіт про фінансовий стан (Баланс) банку, Звіт про прибутки і збитки та інший сукупний дохід (Звіт про

фінансові результати), Звіт про зміни у власному капіталі (Звіт про власний капітал); примітки до звітів; статистична та оперативна звітність [19].

Інформаційна база оцінки фінансового стану банківської установи в основному складається з даних фінансового та управлінського обліку, а також із зовнішньої інформації. Однак використання лише цих даних для управління фінансовим результатом банків недостатньо.

Для проведення аналізу банківської діяльності необхідно мати аналітичні матеріали, що дозволяють одержати достовірну, повну і всебічну інформацію про банк.

Інформаційною базою для оцінки фінансового стану банку, як і будь-якого підприємства, є фінансова звітність банку – Звіт про фінансовий стан (Баланс) банку, Звіт про прибутки і збитки та інший сукупний дохід (Звіт про фінансові результати), Звіт про зміни у власному капіталі (Звіт про власний капітал); примітки до звітів; статистична та оперативна звітність [19].

Джерелами інформації для оцінки фінансового стану банку можуть бути як незалежні зовнішні джерела так і внутрішні.

Внутрішня інформація – це інформація бухгалтерського, фінансового, управлінського, податкового та статистичного напрямів, яка спрямована на оцінку діяльності банківської установи за всіма напрямками.

Складовою внутрішньої інформації є звітність банку. При зборі інформації ставляться дві основні мети: перша - збір інформації для здійснення контролю та нагляду за діяльністю банку, друга – формування національної статистики. Пакет звітності українських банків складається з фінансової звітності, статистичної звітності для складання грошово-кредитної статистики, статистичної звітності для складання платіжного балансу та міжнародної інвестиційної політики України.

Всі показники фінансової звітності взаємозв'язані. Їх цінність для своєчасної та якісної оцінки фінансового стану банку залежить від їхньої вірогідності та дати складання звіту.

Звіт про фінансовий стан банку – це бухгалтерський баланс, в якому відображається стан власних, залучених і позичених коштів, їх розміщення в кредитні й інші активні операції. За даними балансу здійснюється контроль формування і розміщення грошових ресурсів, стану кредитних, розрахункових, касових та інших банківських операцій, включаючи операції з цінними паперами. Баланс банку виступає основним документом бухгалтерської звітності, якій відображає суми залишків всіх лицьових рахунків аналітичного обліку, розташованих у порядку зростання їх номерів [1, с.16].

Аналіз балансу дозволяє визначити наявність власних коштів, зміни в структурі джерел ресурсів, склад та динаміку активів, контролювати ліквідність банків, здійснювати управління фінансовою стійкістю. У цілому бухгалтерський баланс складається з активу та пасиву і свідчить про те, як на певний час розподілено активи та пасиви, і як саме здійснюється фінансування активів за допомогою власного та залученого капіталу.

Результати діяльності банків, усі здійснені витрати й отримані доходи в минулому звітному періоді враховуються у звіті про прибутки і збитки, що відбиває різні види доходів і витрат за операціями банку.

Звіт про прибутки та збитки відображає ефективність або неефективність діяльності банку за певний період. Якщо баланс відображає фінансовий стан банку на конкретну дату, то звіт про прибутки та доходи дає картину фінансових результатів за відповідний тривалий період (квартал, півріччя, 9 місяців, рік).

Фінансова звітність повинна відповідати потребам значного кола користувачів поза банком. Такими користувачами є не тільки Національний банк України, а також:

- дійсні та потенційні вітчизняні і зарубіжні акціонери (пайовики), вкладники та кредитори банку;
- позичальники банку;
- українські та міжнародні фінансові організації.

- співробітники банку.

На основі аналізу звітних даних визначаються основні тенденції формування й використання фінансових ресурсів банку, причини змін, що сталися, сильні та слабкі сторони банку та резерви для покращення фінансового стану.

Отже, інформаційне забезпечення оцінки фінансового стану банку може бути представлено такими видами:

– законодавчі та нормативні документи (Закони України, постанови кабінету Міністрів, укази Президента, інструкції НБУ, інструкції банків, фінансових органів);

– планово-нормативні документи (фінансовий план банку, нормативні документи банку);

– бухгалтерська звітність (типові форми, розшифрування звітних показників, спеціалізовані форми);

– статистична звітність (типова періодична звітність, середньогалузеві показники);

– акти ревізій і перевірок, аудиторські висновки (внутрішньовідомчих ревізій, банківських перевірок, перевірок фінансових органів тощо).

При комплексній оцінці фінансового стану слід використовувати не тільки внутрішню банківську інформацію (фінансова звітність), а й зовнішню, отриману зі звітів зовнішніх аудиторів, спеціалізованих рейтингових агентств, статистичних збірників.

1.3. Методичні підходи до оцінки фінансового стану банку

Існуючі підходи до оцінки фінансового стану банків можна класифікувати таким чином:

- 1) коефіцієнтний аналіз;
- 2) рейтингові системи оцінки, що передбачають ранжування банків;

- 3) комплексні оцінки банківського ризику;
- 4) статистичні моделі (системи «попереднього реагування»);
- 5) стрес-тестування;
- 6) макро- та мікропруденційний аналіз.

Застосування кожного з даних підходів передбачає виконання відповідних завдань, зокрема:

- 1) оцінку поточного фінансового стану (стійкості);
- 2) прогнозування майбутнього фінансового стану;
- 3) визначення категорії ризику;
- 4) кількісний аналіз та певні статистичні процедури.

Рейтингові системи, коефіцієнтний аналіз, комплексні оцінки банківських ризиків забезпечують оцінку фінансового стану банку на певну дату. Для оцінки фінансового стану банку в майбутньому призначені статистичні моделі.

Перший підхід до оцінки фінансового стану банківської установи – коефіцієнтний аналіз, який дає можливість визначати відхилення в діяльності банку і забезпечує повноту аналізу. Він базується на розрахунку фінансових показників. Прикладом систем коефіцієнтного аналізу є BaKred System (BAKIS), яка вперше застосувалась в 1997 році Центральним банком Німеччини. Її мета – оперативна оцінка фінансового стану кредитної організації, виявлення змін у динаміці ринкового, кредитного та ризику ліквідності. Досліджується 47 коефіцієнтів, з яких 19 характеризують кредитний ризик, 16 – ринковий ризик, 2 – ризики ліквідності і 10 – визначають прибутковість банківських операцій [20, с. 700].

Основною проблемою застосування коефіцієнтного методу є те, що для банків із різною спеціалізацією чи з індивідуальною специфікою оптимальні діапазони значень деяких коефіцієнтів можуть суттєво відрізнятись, і зрозуміло, що результати такого аналізу за всією сукупністю банків будуть неточними. Для розв'язання даної проблеми банки поділяють на кілька однорідних груп за одним чи кількома критеріями (розмір активів, регіональне

розміщення). Для кожної з груп визначають оптимальні значення, оцінку здійснюють у межах однієї групи. Системи коефіцієнтного аналізу потребують значного обсягу інформації, проте перевагою є те, що їх можна здійснювати за допомогою нескладних математичних розрахунків.

Другий підхід - рейтингові системи оцінки фінансового стану банків.

Рейтинги – певні комплексні характеристики банків як однорідних елементів банківської системи, які розраховуються на основі вибраних показників і відповідно до прийнятої методики, відображаючи місце кожного з банків щодо інших елементів цієї системи. Вони комплексно характеризують діяльність банків [21, с. 95].

Призначенням рейтингових методик є оцінка поточного фінансового стану банків на основі фінансової звітності банків, а також даних інспекторських перевірок. Отримані рейтинги дають змогу виявити проблеми у діяльності банків та вжити відповідних заходів щодо їх усунення із боку органів нагляду - на основі диференційованого підходу до банків. Відомо кілька методичних підходів до побудови рейтингів:

1) індексний метод - передбачає розрахунок вагових значень для кожного з аналізованих показників фінансового стану банку і визначення інтегрального індексу за результатами розв'язання лінійного рівняння;

2) бальний метод - передбачає оцінку в балах за кожним аналізованим показником.

Рейтингові методики оцінки умовно поділяють на дві категорії:

1) «інсайдерські», що передбачають оцінку фінансового стану банків на місцях;

2) «дистанційні», що передбачають оцінку фінансового стану банків на основі даних, які містяться у відкритій фінансовій звітності.

Причому спершу з'явилися «інсайдерські» методики, а вже пізніше «дистанційні». Їх поява була викликана необхідністю аналізу та оцінки надійності й фінансової стійкості банків органами нагляду. Особливістю більшості методик складання банківських рейтингів є те, що вони містять ряд

компонент (іноді інтегральних), які отримані експертним шляхом чи за допомогою найпростіших математичних операцій із даними звітності.

Далі, на основі таких компонент обчислюється підсумковий рейтинг, який вважається адекватним відображенням ступеня фінансової стійкості банку. За кордоном перший банківський рейтинг було опубліковано рейтинговим агентством Mood's Investors Service в 1973 році, пізніше рейтинг було опубліковано Standard&Poor's.

Відомою рейтинговою системою «інсайдерського» типу є система CAMEL, що була сформована у США в 1979 р. й популярна не лише там, а й у інших країнах світу. Дана система складається з таких компонентів, як достатність капіталу (C), якість активів (A), менеджмент (M), надходження (E), ліквідність (L). В 1996 р. її дещо переглянули та доповнили новим компонентом S (Sensitivity to Market Risk - чутливістю до ринкового ризику), який ввели з 01.01. 1997 р. Таким чином CAMEL перетворили на CAMELS. В Україні також викорисовують цю систему [22].

Розглядаючи рейтингові методики «дистанційного» типу, зазначимо, що з середини 1980-х років орган банківського нагляду США - Федеральна корпорація страхування депозитів (FDIC) розробила щоквартальну експертну систему CAEL. Дистанційні рейтингові системи як інструмент оцінки фінансового стану банків широко застосовують і в європейських країнах.

Загалом, рейтинги є ефективним інструментом оцінки поточного фінансового стану банків, але оскільки вони використовують дані звітності, яка відображає ситуацію, що вже склалася, то відповідно дають змогу володіти інформацією про фінансовий стан банку протягом короткого проміжку часу.

Рейтинговим методикам «дистанційного» типу також притаманні деякі недоліки, серед яких варто відзначити такі [23]:

- 1) відображають стан банку на певну дату, не відзначаються оперативністю, оскільки їх готують після складання балансу, і саме тому не передбачають можливості завчасно реагувати на отримані оцінки;
- 2) не є безпомилковими, оскільки базовані лише на офіційно

- 3) опублікованій звітності;
- 4) є значна ймовірність використання фальсифікованих даних, оскільки інформація не підтверджена аудиторськими висновками;
- 5) в багатьох методиках показники банку, що аналізують порівнюють із показниками деякого оптимального банку, модель якого визначають експертним шляхом;
- 6) якісна оцінка окремих аспектів банківської діяльності потребує обов'язкового відвідування банку та вивчення первинної інформації, що можливо тільки завдяки інспекційній перевірці.

Найвідомішою і найбільш визнаною серед банківських аналітиків країн СНД є рейтингова методика В. Кромонава, яку розробила група російських економістів. Вона побудована на застосуванні індексного методу і порівняно повно враховує фінансово-економічні аспекти діяльності банків. На підставі даних балансу банку визначають його абсолютні параметри: параметри капіталу, параметри зобов'язань, параметри активів. Шляхом співвідношення зазначених параметрів розраховують параметричні коефіцієнти: генеральний коефіцієнт надійності (k_1), коефіцієнт миттєвої ліквідності (k_2), крос-коефіцієнт як співвідношення сукупних зобов'язань до ризикових активів (k_3), генеральний коефіцієнт ліквідності (k_4), коефіцієнт захищеності капіталу (k_5), коефіцієнт фондової капіталізації прибутку як відношення власного капіталу до сформованого статутного фонду (k_6) [24]. Далі розраховують поточний індекс надійності, для чого отримані коефіцієнти нормують евристичним методом, перемножують на емпіричну вагу і підсумовують. Підсумкова формула для обчислення поточного індексу надійності N має такий вигляд:

$$N = 0,45K_1 + 0,2K_2 + 0,1 K_3/3 + 0,15K_4 + 0,05K_5 + 0,05K_6/3. \quad (1.1)$$

Третій підхід – це системи комплексної оцінки банківського ризику. Оцінка поточного фінансового стану можлива також на основі комплексної оцінки банківського ризику, що передбачає аналіз бізнес-підрозділів банку (знизу), і потім дають загальну оцінку фінансової стійкості. Такий аналіз є

порівняно капіталомістким, саме тому його здійснюють нерегулярно, у тих випадках, коли фінансовий стан банку вже оцінено дешевшими методами, але коли все ж необхідно дати точнішу оцінку.

Даний підхід базований на визначенні всередині банківських груп і банків важливих функціональних одиниць, присвоєнні вагових коефіцієнтів кожній із них, а також на наступній оцінці кожної одиниці за видами ризиків і категоріями контролю за ризиками. Оцінки кожної одиниці агрегують в оцінку груп вищого рівня, а потім оцінюють ситуацію в банку чи банківській групі в цілому.

Варто зазначити, що даний підхід комплексної оцінки банківських ризиків забезпечує більше опосередковану оцінку компонентів фінансового стану через оцінку певних видів ризику і, відповідно, не дає змогу достатньо глибоко оцінити якість та достатність власного капіталу, прибутковості, ліквідності, ресурсної бази. Окрім цього, зважаючи на сучасний стан розвитку банківської системи, виникає необхідність володіти докладною інформацією про кожний з компонент фінансового стану.

Четвертий підхід – статистичні моделі (системи «попереднього реагування»). Крім оцінки поточного фінансового стану банку, є необхідність й оцінки фінансового стану банку на перспективу, оскільки це дає банкові змогу завчасно вжити заходів для уникнення втрат. Зауважимо, що прогнозна оцінка фінансового стану банку потребує застосування складних економіко-математичних моделей із використанням сучасних статистичних інструментів.

Такі економіко-математичні моделі еволюціонували від простих моделей до складних багатофакторних методик, котрі не лише оцінюють ступінь фінансової стійкості банку, а й визначають, скільки часу залишилося до очікуваної кризи. Дані моделі є «наймолодшим» інструментом оцінки фінансової стійкості банків і впроваджені у практику зарубіжних країн протягом останніх 5-7 років. У деяких країнах їх лише розробляють.

Одним із ефективних підходів є використання методів багатовимірної статистичного аналізу, зокрема методів розпізнавання образів та кластерного

аналізу. Це дає змогу значно розширити та вдосконалити методологічні можливості і принципи рейтингової оцінки фінансового стану банків, оскільки слугує додатковим інструментом нагляду за банківською системою, а також використовується як «експрес-оцінка» роботи власного банку.

Статистична модель SAABA розроблена Французькою банківською комісією і складається з трьох частин (модулів). У першому модулі проводиться кількісний аналіз кредитного портфеля банку й обчислюється ймовірність непогашення різних типів кредитів. Другий модуль спеціалізується на дослідженні фінансового стану власників акцій банку – їхній спроможності підтримувати банк у разі виникнення фінансових проблем. У третьому модулі складають рейтинги результатів перевірок фінансового стану банку «на місцях» і даних з ринків, на основі чого діагностують якість управління банком, стан внутрішнього аудиту і ліквідність. Підбивши всі підсумки, банк оцінюють по п'ятибальній шкалі.

Регресійна методика визначає певну сукупність банків, розраховує значення факторних показників у кожному банку та середніх за сукупністю. Перевагою цього методу є отримання об'єктивної оцінки, що ґрунтується на аналізі взаємозв'язків з ефектом, і можливість оновлення оцінки відповідно до змін впливу факторів на результати діяльності [1].

Варто зазначити, що статистичні моделі ефективні, проте є ряд труднощів у їх застосуванні:

- 1) необхідність введення в модель тільки значимих показників, визначення залежності між «причинними» і «наслідковими» показниками;
- 2) необхідність періодичного тестування цих взаємопов'язаних показників.

П'ятий підхід – стрес-тестування, який є досить ефективним методом оцінки фінансового стану банку. Головною метою стрес-тестування є прогнозування ризиків, виникнення яких можливе у процесі функціонування банку. Під час проведення стрес-тестування оцінюються як кількісні, так і якісні компоненти. Використання цього методу дає можливість оцінити вплив

ризиків на діяльність банку та, виходячи з цього, обрати стратегію розвитку банку з метою забезпечення фінансової стійкості та підтримки фінансово-економічної стабільності.

У зарубіжній практиці використовується широкий спектр методів проведення стрес-тестування, які ґрунтуються на різних індикаторах та передбачають використання різних способів отримання кінцевого результату. Найбільш поширеним методом є сценарний аналіз, головною метою якого є оцінка стратегічних перспектив установи. Крім того, він дає змогу визначити одночасний вплив усіх чинників ризику в разі настання екстремальної, ймовірної події. На відміну від сценарного аналізу результати аналізу чутливості переважно носять короткостроковий аналіз.

Шостий підхід – макро- і мікропруденційний аналіз. Основою оцінки фінансового стану банків, як уже було зазначено, має бути комплексний аналіз внутрішніх та зовнішніх факторів впливу на банківську систему, що передбачав би динаміку розвитку процесів. Окрім нагляду за банками, важливе місце займає моніторинг ризиків, виявлення негативних тенденцій, що шкодять банкам, а також пошук шляхів запобігання їм та здійснення цього. Такий напрямок отримав назву макропруденційного аналізу [20, с. 701]. Місією макропруденційного аналізу є мінімізація витрат, які пов'язані з фінансовою нестабільністю, з чого випливає мета – підтримання фінансової стабільності в глобальних масштабах. Оцінюються зовнішні ризики та проводиться моніторинг системних ризиків фінансового сектору.

У сучасній практиці вирізняють дві моделі макропруденційного аналізу, такі як вбудована та відокремлена. У країнах, де центральні банки здійснюють мікропруденційний нагляд за фінансовими установами, підрозділ, який здійснює макропруденційне регулювання та нагляд, може бути вбудованим до інших департаментів регулятора: монетарної політики (Румунія, Чехія, Польща); регулювання та нагляду за фінансовими установами (Австрія, Корея, Таїланд); або бути окремим департаментом центрального банку, підпорядкованим відповідному виконавчому директору (Нідерланди,

Угорщина, Словенія) чи безпосередньо голові центрального банку (Словаччина) [20, с. 700].

Поряд зі згаданим аналізом при оцінці фінансового стану банку чи групи банків неабияке значення має мікропруденційний аналіз, місією якого є захист інтересів вкладників і кредиторів банків. Основна ціль – це запобігання виникнення проблем в окремих фінансових установах. Проводиться аналіз внутрішніх ризиків окремих банків.

Макро- і мікропруденційний види аналізу доповнюють один одного і мають одну мету – забезпечення фінансової стійкості й захист інтересів вкладників та кредиторів банку.

У вітчизняній банківській практиці застосовують різноманітні методи оцінки діяльності банків – залежно від мети, яку ставлять перед собою аналітики. Зрозуміло, що єдиної універсальної методики немає, оскільки всі банки різняться за функціональним призначенням, за комплексом виконуваних операцій та послуг, за складом клієнтів, а також залежно від типу здійснюваної політики на фінансовому ринку. Найбільш поширеними, є підходи до оцінювання фінансового стану банківських установ, що базуються на коефіцієнтному аналізі, рейтингових оцінках тощо.

Зокрема, аналіз методів оцінки фінансового стану банків України свідчить про те, що багато внутрішніх банківських методик, застосовуваних в Україні, побудовані на основі коефіцієнтного аналізу. Дані методики передбачають:

- структурний аналіз для виявлення ризиків, викликаних особливостями структури активів, пасивів, позабалансовою позицією банку;
- оцінку рентабельності діяльності банку, а також його окремих операцій;
- оцінку достатності власного капіталу;
- аналіз кредитного ризику, ринкового ризику, ризику ліквідності.

Для кожного з коефіцієнтів емпіричним шляхом визначають діапазон значень, вихід за межі якого є тривожним сигналом. Зокрема, на основі такого

підходу побудовано коефіцієнтний аналіз офіційних економічних нормативів НБУ. Дію економічних нормативів регламентує Інструкція «Про порядок регулювання та аналіз діяльності комерційних банків» та Закон України «Про банки і банківську діяльність» [19, 25]. Методика розрахунку економічних нормативів регулювання діяльності банків в Україні схвалена Постановою НБУ № 315 від 15 грудня 2017 року [26]. Проте не завжди факт дотримання економічних нормативів дає змогу зробити обґрунтований та достовірний висновок щодо належного рівня фінансового стану певного банку.

Системи коефіцієнтного аналізу потребують значного обсягу інформації, проте перевагою є те, що їх можна здійснювати за допомогою нескладних математичних розрахунків. Методики, базовані на коефіцієнтному аналізі, доцільно застосовувати як ознаки тривожних сигналів для глибшого дослідження фінансового стану банку за допомогою перевірок на місцях чи статистичного аналізу.

Усі показники оцінки фінансового стану можна розділити на кілька груп:

1. Показники, що базуються на структурі та достатності капіталу банку (коефіцієнти незалежності, фінансового важеля, співвідношення власного капіталу та активів, достатності основного капіталу (капіталу 1-го рівня) або норматив адекватності основного капіталу, платоспроможності (норматив адекватності регулятивного капіталу), маневрування, захищеності дохідних активів, концентрації власного капіталу, мультиплікатор капіталу, захищеності власного капіталу).

2. Показники, що базуються на структурі залучених та запозичених коштів (коефіцієнти розвитку клієнтської бази, залежності ресурсної бази, співвідношення капіталу та строкових депозитів).

3. Показники, що базуються на якості активів банку (частка прострочених кредитів у кредитному портфелі, частка пролонгованих кредитів у кредитному портфелі, частка проблемних кредитів в чистих активах, покриття проблемної заборгованості власним капіталом, коефіцієнт покриття проблемних кредитів створеними резервами).

4. Показники, що характеризують динаміку (поведінку) окремих складових активу та пасиву (коефіцієнти приросту активів, приросту капіталу, приросту позик, приросту депозитів).

Методика розрахунку наведених показників представлена в сучасній літературі з аналізу банківської діяльності [1, 4, 6].

Отже, фінансовий стан традиційно визначається через систему кількісних і якісних показників, що характеризують структуру капіталу банку, ліквідність та платоспроможність, ділову активність, ефективність управління.

В результаті дослідження теоретичних основ оцінки фінансового стану банківської установи можна зробити наступні висновки:

1. Фінансовий стан банку – це комплексне поняття, яке характеризується системою показників; і може бути оцінений як його фінансова стійкість банківської установи, як рівень забезпечення ресурсами для здійснення активних операцій та виконання зобов'язань.

2. Оцінка фінансового стану базується на інформаційній системі банку і здійснюється за допомогою сукупності аналітичних прийомів, які дозволяють виявляти і вимірювати вплив факторів на фінансовий стан і обґрунтовувати відповідні управлінські рішення.

3. Основними підходами до проведення оцінки фінансового стану банку є: коефіцієнтний аналіз; рейтингові системи оцінки; комплексні оцінки банківського ризику; статистичні моделі; стрес-тестування; макро- і мікропруденційний аналіз.

4. Аналіз методів оцінки фінансового стану банків свідчить про те, що багато внутрішніх банківських методик, застосовуваних в Україні, побудовані на основі коефіцієнтного аналізу.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ФІНАНСОВОГО СТАНУ БАНКІВСЬКОЇ УСТАНОВИ (НА ПРИКЛАДІ АТ «ОТП БАНК»)

2.1. Загальна характеристика АТ «ОТП Банк» та аналіз його активів і пасивів

Аналіз фінансового стану банківської установи здійснювалося на підставі даних фінансової звітності АТ «ОТП Банк», який є банком зі 100% іноземним капіталом. 1 червня 2006 року було підписано угоду про продаж угорському ВАТ «Центральна Ощадна каса і комерційний Банк» (OTP Bank Plc.) 100% акцій Акціонерного комерційного банку «Райффайзенбанк Україна», що був створений на підставі Договору про створення та діяльність Акціонерного комерційного банку «Райффайзенбанк Україна» від 13 листопада 1997 року та рішення Установчих зборів банку від 28 листопада 1997 року [27].

7 листопада 2006 року до державного реєстру банків здійснено запис про реєстрацію нової редакції статуту Закритого акціонерного товариства «ОТП Банк» у зв'язку зі зміною назви банку з АКБ «Райффайзенбанк Україна» на Закрите акціонерне товариство «ОТП Банк».

Угорський банк став стовідсотковим власником «Райффайзенбанк Україна», і банк, відповідно, було перейменовано в «ОТП Банк».

В 2008 році згідно вимог Закону України «Про акціонерні товариства» та зі рішенням Загальних зборів акціонерів Закрите акціонерне товариство «ОТП Банк» було перейменовано на ПАТ «ОТП Банк», а в квітні 2018 року - на Акціонерне товариство «ОТП Банк».

Зараз АТ «ОТП Банк» – один з найбільших вітчизняних банків. Єдиним акціонером банку виступає OTP Bank Plc. – юридична особа за законодавством

Угорщини, лідер угорського банківського ринку, який надає послуги у сфері страхування, нерухомості, факторингу, лізингу та управління інвестиційними та пенсійними фондами [27].

АТ «ОТП Банк» здійснює свою діяльність за допомогою регіональної мережі, що складається із 86 безбалансових операційних відділень (на базі чотирьох з них працюють регіональні дирекції, зареєстровані Національним банком України), та регіональної дирекції Київського регіону, створеної в організаційній структурі Головного офісу банку.

На 31 грудня 2020 року кількість працівників банку становило 3205 осіб, що на 157 осіб менше ніж на кінець 2019 року [27].

На підставі ліцензії Національного банку України №191 від 5 жовтня 2011 року банк надає повний спектр банківських послуг.

На підставі відповідних ліцензій НКЦПФР банк може здійснювати депозитарну діяльність зберігача цінних паперів та професійну діяльність на фондовому ринку з торгівлі цінними паперами: брокерську, дилерську діяльність і андерайтинг. Банк є повним учасником Фонду гарантування вкладів фізичних осіб. Банк не здійснює діяльність у сфері матеріального виробництва, торгівлі, страхування, крім виконання функцій страхового посередника. Банк є повним учасником Фонду гарантування вкладів фізичних осіб.

Пріоритетним напрямом в діяльності АТ «ОТП Банк» є комплексне обслуговування клієнтів. Це дає можливість кожному підприємству чи фізичній особі, які звернулися в банк за однією послугою, отримати спеціально сформований індивідуальний перелік послуг, який не лише заощадить кошти клієнта, а й сприятиме його фінансовому зростанню [27].

Основною метою АТ «ОТП Банк» є зростання вартості банку.

АТ «ОТП Банк» є універсальним банком, який працює на ринках індивідуальних і корпоративних клієнтів, міжнародних ринках.

Для загальної оцінки фінансового стану АТ «ОТП Банк» необхідно проаналізувати динаміку та структуру його активів та пасивів на підставі

даних фінансової звітності (Додаток А, Б). В таблиці 2.1 надана динаміка і структура активів банку, а в таблиці 2.2 – його пасивів.

В 2018-2020 рр. спостерігається позитивна тенденція зростання валюти балансу банку. За три роки активи і пасиви банку збільшилися на 25334342 тис.грн. або на 75,34%. Це свідчить про зростання обсягів діяльності банку в 2018-2020 роках, а також його стабільну діяльність.

При загальних темпах зростання активів в 2018-2020 роках на 75,34%, високоліквідні активи збільшилися на 60,33%, кошти на коррахунках – на 289,91%, а кредитний портфель банку збільшився на 31,83%. Це позначає, що банк в 2018-2020 роках значно розширив кредитну діяльність, але більш турбувався про свою ліквідність та надійність.

Впродовж досліджуваного періоду спостерігається тенденція поступового розширення діяльності банку на ринку цінних паперів. Портфель цінних паперів АТ «ОТП Банк» збільшився на 7355331 тис. грн. або на 46,06 %. Але інвестиції в нерухомість зменшилися в 2018-2020 роках на 11181 тис.грн. або на 28,64%.

Збільшення вартості основних засобів впродовж аналізованого періоду за абсолютним розміром на 761671 тис. грн. або на 179,91 % майже не призвело до значної зміни їх питомої ваги в структурі активів банку.

Отже, динаміка всіх статей активу балансу АТ «ОТП Банк» свідчить про розширення обсягів діяльності банку. В структурі активів найбільшу питому вагу займає кредитний портфель (71,76% на кінець 2018 р., 56,81% на кінець 2019 р. і 47,14% на кінець 2020 р.). Тенденція зменшення питомої ваги кредитного портфеля в активах банку в 2019-2020 році свідчить з одного боку про зниження кредитних ризиків, а з іншого про зниження попиту на кредитні кошти.

Оптимальним значенням питомої ваги високоліквідних активів у загальних активах банку є 15 %. Частка високоліквідних активів у загальній сумі активів в 2018-2020 рр. значно нижче за оптимальне значення.

Таблиця 2.1

Динаміка та структура активів АТ «ОТП Банк» в 2018-2020 роках

Показники, тис. грн.	На кінець 2017 р.		На кінець 2018 р.		На кінець 2019 р.		На кінець 2020 р.		Відхилення 2020/2018		
	тис.грн.	%	тис.грн.	%	тис.грн.	%	тис.грн.	%	тис.грн.	%	Питома вага
1. Грошові кошти	2182720	6,49	2320458	6,00	3139593	7,00	3510420	5,95	+1327700	+60,83	-0,54
2. Кошти в інших банках	3714347	11,05	2509984	6,49	4308470	9,61	13628078	23,11	+9913731	+266,90	+12,08
- залишки на коррахунках	3490422	10,38	2491036	6,44	3069137	6,85	13609609	23,08	+10119187	+289,91	+12,70
- депозити та кредити	223925	0,67	18948	0,05	1239333	2,76	18469	0,03	-205456	-91,75	-0,63
3. Кредитний портфель	21085627	62,70	27762231	71,76	25469028	56,81	27797157	47,14	+6711530	+31,83	-15,56
4. Портфель цінних паперів	5152288	15,32	4790391	12,38	10844079	24,19	12507619	21,21	+7355331	+142,76	+5,89
5. Інвестиційна нерухомість	39038	0,12	39381	0,10	28152	0,06	27857	0,05	-11181	-28,64	-0,07
6. Основні засоби (в т.ч. арендовані) та нематеріальні активи	423358	1,26	506109	1,31	762481	1,70	1185029	2,01	+761671	+179,91	+0,75
7. Інші активи	1030286	3,06	758251	1,96	277002	0,62	305846	0,52	-724440	-70,31	-2,55
Усього активів	33627664	100,0	38686805	100,0	44828805	100,0	58962006	100,0	+25334342	+75,34	X

Таблиця 2.2

Динаміка та структура пасивів АТ «ОТП Банк» за 2018-2020 роки

Показники, тис. грн.	На кінець 2017 р.		На кінець 2018 р.		На кінець 2019 р.		На кінець 2020 р.		Відхилення 2020/2018		
	тис.грн.	%	тис.грн.	%	тис.грн.	%	тис.грн.	%	тис.грн.	%	Питомиї ваги
1. Кошти банків	3307314	9,84	4802234	12,41	567801	1,27	399	0,00	-3306915	-99,99	-9,83
2. Кошти клієнтів	25667453	76,33	26750669	69,15	35094301	78,29	47337814	80,29	21670361	84,43	3,96
3. Боргові ЦП	—	—	—	—	174425	0,39	450684	0,76	450684	—	0,76
4. Податкові зобов'язання	45125	0,13	53565	0,14	84827	0,19	81304	0,14	36179	80,18	0,00
5. Інші зобов'язання	786685	2,34	483579	1,25	-	—	—	—	-786685	-100,00	-2,34
6. Субординований борг	—	—	856321	2,21	793970	1,77	996963	1,69	996963	—	1,69
Усього зобов'язань	29806577	88,64	32946368	85,16	36715324	81,90	48867164	82,88	19060587	63,95	-5,76
Акціонерний капітал	6240528	18,56	6240528	16,13	6186023	13,80	6186023	10,49	-54505	-0,87	-8,07
Емісійний доход	405075	1,20	405075	1,05	405075	0,90	405075	0,69	—	—	-0,52
Інший додатковий капітал	1236294	3,68	1236294	3,20	1236294	2,76	1236294	2,10	—	—	-1,58
Нерозподілений прибуток	-4063029	-12,08	-2210454	-5,71	215088	0,48	2141451	3,63	6204480	-152,71	15,71
Резерви переоцінки	2219	0,01	68994	0,18	71001	0,16	125999	0,21	123780	5578,2	0,21
Усього капіталу	3821087	11,36	5740437	14,84	81134810	18,10	10094842	17,12	6273755	164,19	5,76
Усього пасивів	33627664	100,00	38686805	100,0	44828805	100,0	58962006	100,0	+25334342	+75,34	X

Якісний склад активів банку характеризується співвідношенням продуктивних і непродуктивних активів. До продуктивних активів відносять кредитний і інвестиційний портфелі [1]. І показником активності банку є питома вага кредитно-інвестиційного портфелю в його активах. За даними таблиці 2.1 цей показник для АТ «ОТП Банк» на початок 2018 року становить 78,02%, на кінець 2018 – 84,14%, на кінець 2019 – 81%, а на кінець 2020 року – 68,36%. Така кредитно-інвестиційна політика банків 2018-2019 роках є ризиковою, а в 2020 році – активною. Це підтверджується критеріями оцінки кредитно-інвестиційної політики банків (табл. 2.2) [1, с.116].

Таблиця 2.2

Критерії оцінки кредитно-інвестиційної політики банку

Значення показника питокої ваги кредитно-інвестиційного портфелю в його активах, %	Характеристика кредитно-інвестиційної політики банку
Менше 65	Пасивна
65 – 75	Активна
Більше 75	Ризикова

Що стосується портфелю цінних паперів, то його частка у загальній сумі активів є значною. Так, на початок 2018 р. частка портфелю цінних паперів дорівнювала 15,32 %, на кінець 2018 – 12,38 %, 2019 р. – 24,19 %, 2020 р. – 21,21%.

Дуже малу частку займають низьколіквідні активи: на початок 2018 р. – 4,32 %, на кінець 2018 – 3,27 %, 2019 р. – 2,32 %, 2020 р. – 2,63%.

Отже, можна сказати, що склад і структура активів відповідає основним принципам і напрямам розвитку банку, але розвиток активів далі вимагає їх коригування в напрямі оптимізації питокої ваги кредитно-інвестиційного портфеля, зменшення частки ризикових активів.

Далі проаналізуємо динаміку і структуру пасивів АТ «ОТП Банк».

Дані таблиці 2.2 свідчать, що в 2018-2019 рр. тобто спостерігається тенденція зростання питокої ваги власного капіталу в пасивах. Так частка власного капіталу в пасивах банку на кінець 2017 року складала 11,36%, на

кінець 2018 року – 14,84%, а на кінець 2019 – 18,10%, В 2019 році вона чуть зменшилась до 17,12%. Зростання частки власного капіталу в структурі пасивів АТ «ОТП Банк» свідчить про зростання капіталізації банківської установи.

Оскільки банк – це установа, яка працює в основному із залученими коштами, то, як правило, їх частка в пасивах банку має становити не менше 80 %. Значення менше цієї величини означає більш високу фінансову стійкість банку, проте негативно характеризує його ділову активність. Отже, АТ «ОТП Банк» має достатню фінансову стійкість банку і ділову активність.

Зростання ресурсної бази банку в 2018-2020 роках відбувалося за рахунок збільшення як залучених коштів, так і власного капіталу. Якщо власний капітал банку збільшився на 6273755 тис. грн. за абсолютним розміром, а за питомою вагою – на 5,76%, а залучений капітал збільшився на 19060587 тис. грн. або на 63,95% за абсолютною величиною і зменшився за питомою вагою на 5,76%.

Найбільш важливою складовою пасивів банку залишаються кошти клієнтів банку. В 2018-2020 роках спостерігається позитивна тенденція зростання коштів клієнтів за абсолютною величиною. В цілому за досліджуваний період вони збільшилися і за питомою вагою в структурі пасивів з 76,33% до 82,88%. Це свідчить про зростання обсягів депозитів і коштів клієнтів на поточних рахунках, а значить про зростання довіри до АТ «ОТП Банк».

На кінець 2017 року кошти інших банків склали 3307314 тис.грн. або 9,84% в структурі пасивів, на кінець 2018 року – відповідно 399 тис.грн. і 0,001%, тобто за досліджуваний період кошти інших банків зменшилися як за питомою вагою, так і за абсолютним розміром.

Найбільшу частку в структурі власних коштів банку в 2018-2020 роках має акціонерний капітал. Що стосується нерозподіленого прибутку, то він має від’ємне значення на кінець 2017, 2018 років, що свідчить про збиткову діяльність банку в попередніх роках. Але вже в 2018-2020 роках банк працює

прибутково, і тому непокриті збитки покрилися нерозподіленим прибутком і на кінець 2020 року склали 2141451 тис.грн. або 3,63% в структурі пасивів.

Успішність та прибутковість діяльності банку можна визначити дослідивши динаміку фінансових результатів. Діяльність банку протягом 2018-2020 років є прибутковою. Спостерігається позитивна тенденція зростання чистого прибутку АТ «ОТП Банк» в 2018-2019 роках. Але в 2020 році він зменшився на 684215 тис.грн. відносно 2019 року (Додаток Б).

2.2. Аналіз показників ліквідності і фінансової стійкості

Важливим етапом аналізу фінансового стану банку є виявлення того, наскільки банк дотримується нормативів ліквідності, встановлених державним регулятором, тобто Національним банком України (НБУ). Встановлення нормативних вимог щодо ліквідності дає змогу здійснювати контроль за ліквідністю банків та підтримувати необхідний рівень ліквідності банківської системи країни в цілому. Для цього застосовується метод коефіцієнтів, Метод коефіцієнтів дає змогу виявити кількісний зв'язок між групами та розділами балансу. Таким чином визначають питому вагу окремих складових активів у загальному обсязі активів або окремих груп та розділів балансу. Одержані значення порівнюють з нормативними значеннями і аналізують в динаміці.

НБУ своєю постановою від 28 серпня 2001 р. № 368 затвердив Інструкцію про порядок регулювання діяльності банків України, якою для банків на даний момент часу встановлено такі нормативи ліквідності [25]:

- норматив короткострокової ліквідності (Н6);
- коефіцієнт покриття ліквідністю (LCR) за всіма валютами (LCR_{BV}) та в іноземній валюті (LCR_{IB}) [15].

Норматив короткострокової ліквідності (Н6) встановлюється для контролю за здатністю банку виконувати прийняті ним короткострокові

зобов'язання за рахунок ліквідних активів і визначається як співвідношення ліквідних активів (Ал) до короткострокових зобов'язань (Зк) зі строком погашення до одного року [15]:

$$Н6 = \frac{A_{л}}{З_{к}} \cdot 100\% \quad (2.1)$$

До ліквідних активів при розрахунку цього нормативу відносять готівкові кошти, банківські метали, кошти на кореспондентських рахунках і короткострокові депозити в НБУ та інших банках, короткострокові кредити, що надані іншим банкам.

До зобов'язань належать кошти до запитання та короткострокові депозити інших банків і клієнтів, кошти бюджету України, короткострокові кредити, одержані від НБУ та інших банків, короткострокові цінні папери власного боргу, емітовані банком, зобов'язання за всіма видами гарантій, порук, авалів, зобов'язання з кредитування, що надані клієнтам і банкам.

Нормативне значення нормативу Н6 має бути не менше 60 % [25].

Коефіцієнт покриття ліквідністю (LCR) - норматив ліквідності, який установлює мінімально необхідний рівень ліквідності для покриття чистого очікуваного відпливу грошових коштів протягом 30 календарних днів з урахуванням стрес-сценарію (чистий очікуваний відплив грошових коштів).

Банк розраховує коефіцієнт покриття ліквідністю (LCR) щодня як співвідношення високоякісних ліквідних активів до чистого очікуваного відпливу грошових коштів. Банк відносить до високоякісних ліквідних активів активи, що відповідають характеристикам та вимогам, установленим Національним банком.

Значення обов'язкових економічних нормативів ліквідності АТ «ОТП Банк» представлені в табл. 2.3. В 2018–2020 рр. всі обов'язкові нормативи ліквідності значно перевищували нормативне значення.

Таким чином, АТ «ОТП Банк» дотримувався і значно перевищував встановлені Національним банком нормативні значення. Однак таку ситуацію не можна вважати цілком позитивною. Значне перевищення банком

Таблиця 2.3

Обов'язкові нормативи ліквідності АТ «ОТП Банк», встановлені НБУ, в 2018-2020 рр.

Норматив	Нормативне значення	Значення на кінець року			
		2017	2018	2019	2020
Норматив миттєвої ліквідності Н4	>20%	48,41	53,78	відмінено НБУ	відмінено НБУ
Норматив поточної ліквідності Н5	>40 %	53,3	51,58	відмінено НБУ	відмінено НБУ
Норматив короткострокової ліквідності Н6	>60%	91,65	92,85	104,54	99,32
Коефіцієнт покриття ліквідністю за всіма валютами LCR_{ВВ}	>80%	-	-	175,07	201,93
Коефіцієнт покриття ліквідністю в іноземній валюті LCR_{ІВ}	з 31.12.2018 > 80%, з 01.06.2019 > 90%, з 01.12.2019 >100%	-	-	147,26	229,39

нормативних значень коефіцієнтів ліквідності свідчить про те, що банк працює дуже обережно, а тому занадто багато своїх коштів вкладає у високоліквідні активи, які зазвичай є менш дохідними, ніж активи з більшим строком вкладення коштів. Отже, банк з погляду отримання доходу неефективно використовує запозичені на ринку фінансові ресурси протягом всього досліджуваного періоду, і пов'язано з тією ситуацією, яка склалася в економіці і в банківській системі України взагалі.

Далі розрахуємо додаткові коефіцієнти ліквідності, які характеризують ліквідність банку та чинники, які на неї впливають. Розрахунки додаткових коефіцієнтів ліквідності АТ «ОТП Банк» представлено в табл. 2.4.

З таблиці 2.4 видно, протягом досліджуваного періоду банк забезпечував високий понаднормативний рівень коефіцієнтів загальної ліквідності (відповідно 112,82%, 117,42%, 122,10%, 120,66% за норми не менше 100 %), і це забезпечувало спроможність банку погашати будь-які зобов'язання і борги перед клієнтами.

Забезпеченість робочих активів високоліквідними в 2018-2019 роках була нижче нормативного значення (не менше 20 %), а на кінець 2020 року відповідала нормативному значенню. Про рівень забезпеченості дохідними активами всіх зобов'язань банку свідчить коефіцієнт ресурсної ліквідності зобов'язань. За нормативу в межах 70—80 % він перевищував нормативне значення.

Доповнюючим показником ресурсної ліквідності є коефіцієнт ліквідного співвідношення виданих кредитів і залучених депозитів. Як видно із табл. 2.4, спостерігається позитивна тенденція зростання цього показника. Це позначає, що ризик ліквідного погашення основного обсягу зобов'язань перед клієнтами банку має тенденцію до зниження. Отже, видані кредити забезпечені переважачим обсягом залучених депозитів, і АТ «ОТП Банк» не загрожує незбалансована ліквідність.

Як показує коефіцієнт генеральної ліквідності, банк має достатню спроможність погашати зовнішні зобов'язання за залученими і позиченими

Таблиця 2.4

Розрахунок додаткових показників, що характеризують ліквідність
АТ «ОТП Банк» в 2018-2020 роках

№	Назва показників	На кінець року				Темп зростання, %
		2017	2018	2019	2020	
Вихідні дані, тис. грн.						
1.	Зобов'язання в депозитах усіх видів	21773502	22688169	5455204	5583004	25,6
2.	Активи загальні	33627664	38686805	44828805	58962006	175,3
3.	Зобов'язання всіх видів	29806577	32946368	36715324	48867164	163,9
4.	Активи високоліквідні	5673142	4811494	6208730	17120029	301,8
5.	Активи робочі	32134982	37383064	43761170	57443274	178,8
6.	Активи дохідні	26461840	32571570	37552440	40323245	152,4
7.	Активи в майні (основні засоби)	423358	506109	762481	1185029	279,9
8.	Видані кредити	21085627	27762231	25469028	27797157	131,8
Розрахунок додаткових коефіцієнтів ліквідності						Оптимальне значення
1.	Коефіцієнт загальної ліквідності зобов'язань банку (ряд.2 : ряд.3)	112,82%	117,42%	122,10%	120,66%	Не менше 100%
2.	Коефіцієнт відношення високоліквідних до робочих активів (р.4 : р. 5)	17,65%	12,87%	14,19%	29,80%	Не менше 20%
3.	Коефіцієнт ресурсної ліквідності зобов'язань (ряд.6 : ряд.3)	88,78%	98,86%	102,28%	82,52%	Близько 70-80%
4.	Коефіцієнт ліквідного співвідношення виданих кредитів і залучених депозитів (ряд.8 : ряд.1)	0,97	1,22	4,67	4,98	X
5.	Коефіцієнт генеральної ліквідності зобов'язань ((ряд.4 + ряд.7) : ряд.3)	0,20	0,16	0,19	0,37	X

коштами високоліквідними активами та через продаж нерухомості. Цей коефіцієнт підвищився в 2019-2020 роках.

Отже, АТ «ОТП Банк» в 2018–2020 рр. дотримувався нормативних вимог НБУ щодо ліквідності і забезпечував активами свою здатність погашати

будь-які вимоги за своїми зобов'язаннями перед клієнтами, що розмістили свої гроші в цьому банку на рахунках, а також перед кредиторами з господарської діяльності та акціонерами.

Таким чином, за результатами аналізу визначено, що проблем з ліквідністю АТ «ОТП Банк» не має, а її рівень за результатами аналізу є надлишковим.

Далі проаналізуємо фінансову стійкість банківської установи, зміст якої розкривається через обсяг і структуру власних коштів, рівень дохідності і прибутковості, норму прибутку на власний капітал, дотримання встановлених показників ліквідності; мультиплікативну ефективність власного капіталу [1].

Основою внутрішньої фінансової стійкості банку є стійкість капіталу. Капітал банку – це сукупність внесених засновниками та акціонерами власних коштів, які зростають у результаті ефективної банківської діяльності у процесі капіталізації прибутку, а також за рахунок додаткових внесків із боку учасників банку. Достатність капіталу відображає здатність банку захистити кредиторів та вкладників від непередбачених збитків, яких вони можуть зазнати в результаті невдалої діяльності банку. При оцінці фінансової стійкості банку необхідно проаналізувати достатність капіталу шляхом розрахунку коефіцієнту достатності капіталу. При цьому враховується, що активи банку мають різний рівень ризикованості. Коефіцієнт адекватності капіталу відображає відношення капіталу до загальних активів, зважених на коефіцієнти ризику. Згідно з нормативними вимогами Національного банку України, відношення власних коштів банку до суми активів, зважених з урахуванням ризику, не повинно бути нижче 10 %.

В табл. 2.5 надані нормативи капіталу АТ «ОТП Банк» в 2018-2020 рр. Всі вони відповідають нормативним вимогам НБУ.

Абсолютну ж фінансову стійкість банку можна охарактеризувати нерівністю:

$$\text{Залучені кошти} < \text{Власні кошти}. \quad (2.1)$$

Таблиця 2.5

Нормативи капіталу АТ «ОТП Банк» в 2018-2020 роках

Показник	31.12.2017	31.12.2018	31.12.2019	31.12.2020
Регулятивний капітал (Н1>200 млн.грн.), млн.грн	3821,1	4963,4	6819,8	8619,2
Норматив достатності регулятивного капіталу (Н2> 10%), %	14,6	19,64	23,4	25,4
Норматив достатності основного капіталу (Н3>7%), %	-	-	17,12	20,84

Дане співвідношення показує, що всі зобов'язання банку покриваються його власними коштами, тобто банк у будь-який момент може відповісти щодо всіх своїх зобов'язань. У банківській практиці традиційно склалося, що більшість банків, які нормально функціонують, за рахунок власних коштів формують тільки 8-18 відсотків усіх пасивів, а залучені ресурси в структурі пасивів становлять 70-80 відсотків [28].

Тому нормальну фінансову стійкість, виходячи із нормативних вимог Національного банку України, можна охарактеризувати нерівністю:

$$\text{Власні кошти} < \text{Залучені кошти} < \text{Власні кошти} \times 20. \quad (2.2)$$

Наведене співвідношення відповідає становищу, коли банк, що успішно функціонує, використовує для здійснення активних операцій різноманітні «нормальні джерела» ресурсів – власні й залучені.

Нестійке ж фінансове становище банку характеризується нерівністю:

$$\text{Залучені кошти} > \text{Власні кошти} \times 20. \quad (2.3)$$

Дане співвідношення відповідає становищу, коли в банку відбувається зниження мінімально допустимого значення коефіцієнта надійності внаслідок залучення додаткових джерел, які не є в звичайному розумінні «нормальними», тобто обґрунтованими. У такому разі банку необхідно

негайно привести коефіцієнт надійності у відповідність з нормативним значенням.

Критичне фінансове становище характеризується ситуацією, коли на доповнення до попередньої нерівності банк має непогашені в строк зобов'язання за міжбанківськими кредитами, кредитною заборгованістю та іншими видами залучених коштів.

Вихідні дані та розрахунок основних коефіцієнтів, які характеризують фінансову стійкість АТ «ОТП Банк», та алгоритм їх розрахунку надані в табл. 2.6 і в табл. 2.7.

Таблиця 2.6

Вихідні дані для розрахунку основних коефіцієнтів фінансової стійкості АТ «ОТП Банк»

Показник, тис.грн	На кінець року			
	2017	2018	2019	2020
Власний капітал (K)	3821087	5740437	8113481	10094842
Акціонерний капітал (K_a)	6240528	6240528	6186023	6186023
Залучені кошти ($3K$)	29806577	32946368	36715324	48867164
Активи загальні ($A_{\text{заг}}$)	33627664	38686805	44828805	58962006
Активи дохідні (DA)	26461840	32571570	37552440	40323245
Активи недохідні (HA)	7165824	6115235	7276365	18638761
Активи капіталізовані (A_k)	423358	506109	762481	1185029

Виходячи з проведеного розрахунку, можна сказати, що коефіцієнт надійності (співвідношення власного капіталу банку і залучених коштів за мінімально допустимого значення не менше 5,0 %) в 2018-2019 роках поступово підвищився до 22,1%, а за 2020 рік незначно зменшився до 20,7%, і протягом всього досліджуваного періоду цей показник залишався значно вищим за оптимальне значення. Отже, банк має високу забезпеченість власним капіталом і, отже, високу надійність. Він досяг того рівня, за якого не залежить від стихій у залученні вільних коштів на грошовому ринку.

Таблиця 2.7

Показники фінансової стійкості АТ «ОТП Банк» в 2018-2020 роках

Найменування показника	Оптимальне значення	На кінець року			
		2017	2018	2019	2020
1	2	3	4	5	6
Коефіцієнт надійності $K_n = \frac{K}{3K}$	Не менше 5%	0,128	0,174	0,221	0,207
Коефіцієнт «фінансового важеля» $K_{\phi\phi} = \frac{3K}{K}$	У межах 1 : 20	7,801	5,739	4,525	4,841
Коефіцієнт участі власного капіталу у формуванні активів $K_{ук} = \frac{K}{A_{заг}}$	Не менше 10%	0,114	0,148	0,1810	0,1712
Коефіцієнт захищеності власного капіталу $K_{зк} = \frac{A_{\kappa}}{K}$	X	0,111	0,088	0,094	0,117
Коефіцієнт захищеності дохідних активів власним капіталом $K_{зда} = \frac{K - HA}{ДА}$	X	-0,126	-0,012	0,022	-0,212
Коефіцієнт мультиплікатора капіталу $K_{мк} = \frac{A}{K_a}$	12,0—15,0	5,389	6,199	7,247	9,531

Коефіцієнт участі власного капіталу у формуванні активів станом протягом досліджуваного періоду був вище за оптимальне значення, і з 2017 по 2019 роки спостерігається тенденція підвищення цього коефіцієнта, що свідчить про підвищення фінансової стійкості АТ «Райффайзен Банк Аваль». В 2020 році коефіцієнт участі власного капіталу незначно зменшився.

Дані таблиці 2.7 свідчать про зниження захищеності власного капіталу вкладенням його у свої власні капіталізовані активи – основні засоби і нематеріальні активи в 2018 році. В 2019-2020 рр. спостерігається позитивна тенденція зростання коефіцієнта захищеності власного капіталу.

АТ «ОТП Банк» на кінець 2017, 2018 і 2020 років має негативне значення коефіцієнта захищеності дохідних активів власним капіталом, що свідчить про відсутність захисту дохідних активів власним капіталом.

Що стосується коефіцієнта мультиплікатора капіталу, який характеризує ступінь покриття активів акціонерним капіталом, то він нище за оптимальне значення. Але в 2018-2020 рр. спостерігається тенденція його поступового зростання.

Отже, в 2018-2020 роках коефіцієнти надійності, фінансового важеля, коефіцієнти участі власного капіталу у формуванні активів, захищеності власного капіталу відповідають оптимальним значенням. Однак, коефіцієнт захищеності дохідних активів власним капіталом має негативне значення окрім кінця 2019 р.. Коефіцієнт мультиплікатора капіталу підвищується, але на кінець 2020 р. не досяг оптимального значення.

Отже, аналіз всіх показників фінансової стійкості АТ «ОТП Банк!» Показав, що фінансова стійкість банку відносно кінця 2017 року підвищилась.

2.3. Аналіз показників ефективності діяльності банку

Щоб оцінити фінансовий стан банку треба оцінити показники ефективності його діяльності. Взагалі результативним показником діяльності

банку є величина одержаного прибутку. Рівень окупності прибутком акціонерного і загального капіталу, активів (у тому числі дохідних), а також витрат банку характеризує їх рентабельність. Оскільки в сучасних умовах витрати часто зростають незалежно від рівня господарської фінансової діяльності банку, а під впливом погіршення загальної економічної ситуації в державі, то прибуток, який часто за величиною невеликий, не може характеризувати рівень окупності. Тому рівень ефективності управління банком необхідно визначати поряд із віддачею прибутком, ще і доходом [1].

В таблиці 2.8 представлені дані для розрахунку основних показників, що характеризують ефективність управління банком, а їх розрахунок для аналізу досягнутого рівня і тенденції в часі — як за дохідністю, так і прибутковістю для АТ «ОТП Банк» в 2018-2020 роках наведений в таблиці 2.9.

Таблиця 2.8

Вихідні дані для розрахунку основних показників, які характеризують ефективність управління АТ «ОТП Банк»

Показник, тис.грн	2018	2019	2020
Чистий прибуток	2 292 640	2 663 593	1 979 378
Доходи загальні	6 397 915	7 114 847	6 966 739
Процентні доходи	4 796 274	5 253 438	5 118 846
Комісійні доходи	1502929	1695811	1683913
Процентні витрати	1 553 043	1 635 423	1 361 708
Комісійні витрати	342 063	392 952	506 379
Середньорічні активи загальні	36157234,5	41757805	51895405,5
Середньорічні дохідні активи	29516705	35062005	38937842,5
Середньорічні активи недохідні	6640529,5	6695800	12957563
Середньорічний загальний капітал	7170282	9930614	11265823
Середньорічний акціонерний капітал	6154516	6154516	6153963,5
Надані кредити середньорічні	24423929	26615629,5	26633092,5
Підпроцентні зобов'язання	16972648,5	28848524,5	23888978
Витрати загальні	1210980	1242471	855329

Таблиця 2.9

Показники рентабельності АТ «ОТП Банк» в 2018-2020 роках

Найменування показника	2018	2019	2020
1	2	3	4
I. За доходом			
Ефективність роботи банку	5,28	5,73	8,15
Ефективність операцій з процентними коштами	3,09	3,21	3,76
Ефективність комісійної діяльності	4,39	4,32	3,33
Чиста процентна маржа (рівень дохідності активів)	8,97	8,66	7,24
Чистий спред (рівень дохідності процентних операцій)	10,49	14,07	13,52
II. За чистим прибутком			
Рентабельність активів, %	6,34	6,38	3,81
Рентабельність дохідних активів, %	7,77	7,60	5,08
Рентабельність загального капіталу, %	47,96	38,45	21,74
Рентабельність статутного фонду (акціонерного капіталу), %	36,74	42,87	32,00

В 2018-2020 роках спостерігається негативна тенденція зниження рентабельності дохідних активів і рентабельності загального капіталу. Головним фактором зниження рентабельності дохідних активів є збільшення чистого прибутку банку.

Зменшення рентабельності дохідних активів пояснюється більш швидким зростанням вартості дохідних активів ніж чистого прибутку. Рентабельність загального капіталу, як і акціонерного капіталу, характеризує діяльність банку з погляду ефективності управління щодо розміщення активів, тобто їх можливості приносити дохід. Дані табл. 2.9 свідчать, що в 2019 році рентабельність загального капіталу знизилась, оскільки темп зростання чистого прибутку (16,2%) був менше ніж темп зростання вартості загального капіталу (44,9%). В 2020 році темп зменшення чистого прибутку (25,7%) був більше ніж темп зменшення вартості загального капіталу (0,5%).

В цілому діяльність АТ «ОТП Банк» в 2018-2020 роках можна оцінити позитивно з точки зору ефективності.

Проведений аналіз фінансового стану банківської установи АТ «ОТП Банк» в 2018-2020 роках дозволяє зробити наступні висновки:

1. В 2018-2020 рр. спостерігається позитивна тенденція зростання активів і пасивів банку, що свідчить про стабільну діяльність АТ «ОТП Банк». В 2018-2020 роках банк значно розширив кредитну діяльність, але більш турбувався про свою ліквідність та надійність. Спостерігається тенденція поступового розширення діяльності банку на ринку цінних паперів.

2. В структурі активів АТ «ОТП Банк» найбільшу питому вагу займають кредити, які забезпечують отримання банком більшої частини всіх доходів. Зменшення питомої ваги кредитного портфеля в активах банку в 2018-2020 рр. призвело до зростання питомої ваги інвестиційного портфеля.

3. Питома вага кредитно-інвестиційного портфелю в активах АТ «ОТП Банк» свідчить, що банк в 2018-2019 роках здійснював ризикову кредитно-інвестиційну політику, а в 2020 році – активну.

4. В 2018-2019 рр. спостерігається тенденція зростання питомої ваги власного капіталу в пасивах банку, що свідчить про високу забезпеченість власним капіталом і, отже, високу надійність АТ «ОТП Банк». Він досяг того рівня, за якого не залежить від стихій у залученні вільних коштів на грошовому ринку.

5. В 2018-2020 роках АТ «ОТП Банк» дотримувався і значно перевищував встановлені НБУ нормативні значення обов'язкових економічних нормативів ліквідності. Це позначає, що банк з погляду отримання доходу неефективно використовував запозичені на ринку фінансові ресурси. Розрахунок додаткових показників ліквідності балансу АТ «ОТП Банк» показав, що банк в 2018–2020 рр. проблем з ліквідністю банк не має, а її рівень є надлишковим.

6. Аналіз показників фінансової стійкості показав, що АТ «ОТП Банк» є фінансово стійким. Всі обов'язкові нормативи капіталу, встановлені НБУ, дотримані і є вищими за нормативні значання. Коефіцієнти надійності, фінансового важеля, коефіцієнти участі власного капіталу у формуванні активів, коефіцієнт мультиплікатора відповідають оптимальним значенням.

7. Аналіз показників, які характеризують ефективність діяльності АТ «ОТП Банк» в 2018-2020 роках показав, що всі ці показники позитивні, але зниження обсягів чистого прибутку в 2020 році призвело до зниження всіх показників рентабельності за чистим прибутком. Але ефективність діяльності банку в цілому як співвідношення доходів і витрат зросла, також зросла ефективність діяльності банку з процентними коштами.

Отже, подальший розвиток АТ «ОТП Банк» пов'язаний з підтриманням його фінансової стійкості, зменшенням ризиків в його діяльності.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ ФІНАНСОВОГО СТАНУ БАНКІВСЬКОЇ УСТАНОВИ

3.1. Рекомендації щодо забезпечення стійкого фінансового стану банків

Основним напрямом покращення фінансового стану банківських установ є збільшення фінансових результатів їх діяльності. А для цього необхідно збільшувати доходи і зменшувати витрати їх діяльності. Зростання доходів банківських установ залежить від обсягів здійснення активних операцій, які включають кредитні і інвестиційні. На зростання обсягів діяльності банків впливає багато як зовнішніх факторів, незалежних від самих банків, так і внутрішніх, пов'язаних з менеджментом банку.

Можна визначити основні негативні фактори, які впливають на обсяги активних операцій банків України, отже і на фінансовий стан українських банків:

- 1) низькі темпи зростання економіки в Україні;
- 2) значний рівень тіньової економіки;
- 3) скорочення промислового виробництва;
- 4) зростання кількості збиткових, неплатоспроможних підприємств;
- 5) відсутність розвинутого фондового ринку в країні;
- 6) скорочення зайнятості і, як наслідок, зниження доходів населення;
- 7) низька довіра вкладників до банків

Всі ці негативні фактори пов'язані з наслідками впливу політичної, економічної ситуації, пандемії COVID-19 в Україні.

Низькі темпи зростання економіки, значний рівень тіньової економіки, скорочення промислового виробництва, зростання кількості збиткових,

неплатоспроможних підприємств призводять до скорочення обсягу кредитних операцій банківських установ, що підтверджується проведенням в другому розділі роботи аналізом активів АТ «ОТП Банк» (питома вага кредитного портфелю зменшилася в 2018-2020 рр. з 62,7% до 56,81%).

Оскільки саме кредитний портфель є найбільш прибутковим банківським активом, тому формування якісного кредитного портфеля з точки зору доходності і ризиковості збільшує можливі прибутки банківської установи. Найбільш оптимальним кредитним портфелем банку вважається такий портфель, який складається із таких активів, що забезпечують максимально можливу дохідність при мінімальному рівні ризику.

Якість наданих кредитів безпосередньо впливає на фінансові результати діяльності банківської установи. Зростання прострочених, проблемних кредитів підвищує ризик недоотримання доходів та неповернення виданих коштів, що може призвести до проблем виконання банком своїх зобов'язань, а іноді і до збиткової діяльності. Тому з метою покращення фінансового стану банки повинні постійно аналізувати якість свого кредитного портфеля, більш ретельно обирати своїх потенційних позичальників. Якісний кредитний портфель повинен бути добре диверсифікованим, щоб скоротити ризик і уникнути великих збитків.

Кредитування в Україні поступово відновлюється, але дуже повільно. Тому для збільшення доходів банки розширюють інвестиційну діяльність шляхом вкладання коштів в інвестиційні цінні папери, але відсутність розвиненого фондового ринку стримує ці процеси. Тому останнім часом банки здійснюють інвестування в державні цінні папери, які є доходними і високоліквідними (ОВДП, депозитні сертифікати НБУ).

Для розширення обсягів інвестиційної діяльності банків необхідна реалізація заходів насамперед на державному рівні, саме:

- стабілізація політичного та економічного стану в країні;
- вдосконалення нормативно-правової бази України щодо забезпечення захисту кредиторів та інвесторів;

- розвиток фондового ринку, що забезпечить банкам можливість розширення інвестиційної діяльності.

Для здійснення активних операцій банкам необхідна відповідна ресурсна база: власний капітал, кошти суб'єктів господарювання і населення, кредити НБУ, інших банків.

Основними ресурсами банківських установ для здійснення активних операцій залишаються кошти суб'єктів господарювання і кошти населення (на кінець листопада 2021 р. відповідно 35,6% і 35,4% пасивів банків України) [29].

Великою проблемою для забезпечення стійкого фінансового стану банків є скорочення обсягу вільних коштів у населення і підприємств, що призводить до відтоку депозитних коштів з балансів банків. А це в свою чергу ускладнює кредитну діяльність банків, їх розрахунки за своїми зобов'язаннями.

Крім того, зберігається низька довіра вкладників до банків. І це пов'язано з банкрутством і ліквідацією великої кількості банківських установ за останні роки (зі 117 банків на 01.01.2016 р. до 71 на 01.11.2021 р.), що призводить до скорочення ресурсної бази банків [29]. Тому в Стратегії розвитку фінансового сектору України до 2025 року заплановано підвищення довіри населення до фінансової системи, а значить і до банківських установ з 10% до 60% [30].

Політична і економічна нестабільність в країні, пандемія COVID 19 призводять до зростання кількості збиткових, несплатоспроможних підприємств, що також скорочує ресурсну базу банківських установ.

Крім того, низькі процентні ставки за депозитами, які навіть не покривають реальну інфляцію, не стимулюють населення і підприємства вкладати вільні кошти на депозити. Оподаткування доходів за депозитними вкладками також стримує зростання ресурсної бази банківських установ. Невелика гарантована ФГВФО (Фондом гарантування вкладів фізичних осіб)

сума відшкодування банківських вкладів при банкрутстві і ліквідації банку також обумовлює скорочення депозитного портфеля банківських установ.

Політична, економічна нестабільність в країні призводить до проблем з погашенням кредитів. Зберігається висока частка проблемних кредитів (NLP) в кредитному портфелі банків України, в результаті чого зростають резерви за кредитними операціями. В останні роки спостерігається позитивна тенденція зменшення частки NLP в кредитному портфелі банків (з 52,85% на початок 2019 р. до 32,65% на 01.11.2021 р.). Особливо високою є частка NLPs в кредитному портфелі державних банках – 50,35% (в Приватбанку – 70,11%) [29]. Тому, в Стратегії розвитку фінансового сектору України до 2025 року заплановано зниження рівня NPLs в Україні до 10% [30].

Щоб розв'язати всі ці проблеми та забезпечити стійкий фінансовий стан банків, необхідно реалізувати заходи, спрямовані на економічну стабілізацію в країні, повернення довіри до банківського сектору.

Крім цього, для покращення фінансового стану банківських установ необхідно вдосконалювати банківський менеджмент, насамперед управління ресурсною політикою банківських установ.

Забезпечення фінансової стійкості та високої прибутковості діяльності банку безпосередньо пов'язане з обґрунтуванням необхідної стратегії управління ліквідністю банку. Загальновизнаними підходами до управління ліквідністю банків є забезпечення ліквідності за рахунок активів (управління активами), використання запозичених ліквідних коштів для задоволення попиту на грошові кошти (управління пасивами) або ж збалансоване управління ліквідністю (активами і пасивами).

Максимальна ліквідність досягається при максимізації залишків у касах і на кореспондентських рахунках стосовно інших активів. Але саме в цьому випадку прибуток банку мінімальний. Максимізація прибутку потребує не збереження коштів, а їх використання для видачі позичок і здійснення інвестицій. Оскільки для цього необхідно звести касову готівку і залишки на кореспондентських рахунках до мінімуму, то максимізація прибутку ставить

під загрозу безперервності виконання банком своїх зобов'язань перед клієнтами.

Для забезпечення фінансової стійкості банк повинний визначати потребу в ліквідних коштах хоча б на короткострокову перспективу. Прогнозування цієї потреби може здійснюватися двома методами. Один із них припускає аналіз потреб у кредиті й очікуваному рівні внесків кожного з головних клієнтів, а інший - прогнозування обсягу позичок і внесків. Обидва розглянутих методи мають недолік: вони спираються на середній, а не граничний рівень ліквідності. Це може бути достатнім для оцінки ліквідності банківської системи в цілому, але воно не підкаже керівництву окремого банку, яка повинна бути його касова готівка на наступному тижні, щоб покрити вилучення внесків і заявки на кредит. Тільки аналіз рахунків окремих клієнтів банку дозволяє йому визначити потреби в готівці на даний момент.

Виходячи із спрогнозованого розміру необхідних ліквідних коштів банку потрібно сформувати ліквідний резерв для виконання непередбачених зобов'язань, поява яких може бути викликано зміною стану грошового ринку, фінансового стану клієнта.

Таким чином, банк повинний самостійно забезпечувати підтримку своєї ліквідності на заданому рівні на основі як аналізу її стану, що складається на конкретні періоди часу, так і прогнозування результатів діяльності і проведення в наступному науково обгрунтованої економічної політики в області формування статутного капіталу, фондів спеціального призначення і резервів, залучення позикових коштів сторонніх організацій, здійснення активних кредитних операцій.

Необхідною умовою стабільного функціонування і розвитку банку та позитивного впливу на розвиток економіки України є збалансоване зростання активів та покращення їх якості.

При цьому в управлінні активами банку варто звернути увагу на наступні моменти [31]:

- управління готівкою повинно бути більш ефективним, тобто необхідно планувати притоки і відтоки готівки і розробити графіки платежів.

- терміни, на які банк розміщує кошти, повинні відповідати термінам залучених ресурсів. Не припустимо перевищення коштів на рахунках активу над коштами на рахунках пасиву.

- акцентувати увагу на підвищенні рентабельності роботи в цілому і на прибутковості окремих операцій зокрема.

Управління активами повинно здійснюватись паралельно з управлінням пасивами. Тільки чітка відповідність між структурою і строками вхідних і вихідних грошових потоків може забезпечити ефективну роботу банку у сучасних умовах, зміцнити його надійність і стійкість.

В управлінні пасивами банку доцільними є наступні заходи [31]:

- застосовувати метод аналізу розміщення пасивів за їх термінами, що дозволяє управляти зобов'язаннями банку, прогнозувати і змінювати їхню структуру в залежності від рівня коефіцієнтів ліквідності, проводити зважену політику в області акумуляції ресурсів.

- стежити за співвідношенням власного капіталу до залученого.
- аналізувати депозитну базу банку:
- підвищити якість обслуговування клієнтів.
- враховувати не тільки стабільність, але і джерело депозитів, тобто депозити фізичних осіб більш надійні, чим депозити юридичних осіб.
- привести у відповідність врахування кредитних ресурсів;
- оцінювати надійність депозитів і позик, отриманих від інших кредитних установ.

Наступним напрямком забезпечення фінансової стабільності банку є раціональне управління кредитним портфелем, оскільки кредити є найдохіднішими банківськими активами.

Для раціонального управління кредитним портфелем необхідно:

- контролювати розміщення кредитних вкладень за ступенем їхнього ризику, форм забезпечення повернення позичок, рівню прибутковості.

- аналізувати розміщення кредитів за термінами їх погашення;
- підвищити рівень повернення кредитів, у тому числі за рахунок більш надійного забезпечення;
- вжити заходів по стягненню простроченої позичкової заборгованості і нарахованих відсотків за користування кредитами;

З метою захисту власних інтересів банків і вкладників, підвищення надійності захисту кредитів, які надаються клієнтам банку, використання ефективних засобів і методів стягнення боргу необхідно здійснювати такі заходи як:

- систематичне і всебічне оцінювання кредитних ризиків;
- вдосконалення механізму економічного і правового захисту виданих кредитів з використанням заставного права, поручительства, а також інших форм гарантій та його забезпечення;
- направлення клієнтам, біржам та іншим зацікавленим закладам банківських звітів;
- здійснення страхування депозитів як один з засобів забезпечення стійкості банків та підвищення довіри до них.

Одним із способів зниження кредитного ризику є страхування.

Оскільки банкам чиним законодавством забороняється власна діяльність у сфері страхування, банки вдаються до послуг страхових компаній. Даний спосіб широко застосовується практично у всьому світі. До кредитних ризиків, котрі можна застрахувати, відносять [32]:

- а) страхування ризиків забезпечення кредитів;
- б) страхування підприємницьких ризиків позичальника, що стосуються використовуваної ним позики;
- в) страхування банківських кредитів та контрактів, під які надаються кредити;
- г) страхування забезпечення кредитів, що передбачає можливість застрахувати зіставляване матеріальне майно, цінні папери (акції, сертифікати, векселі тощо).

Безпосереднім видом страхування від кредитних ризиків для банків є страхування банківських кредитів та контрактів, під які надаються кредити. Вона складається з наступних видів:

1) страхування ризику неповернення кредиту: договір страхування укладається між страховиком та банком. У договорі передбачається рівень відповідальності страховика, котрий не повинен перевищувати 90%. Страхова сума визначається як загальний борг позичальника за кредитом. За цим видом страхування можливі два варіанти:

а) між банком та страховиком укладається загальна угода, згідно якої банк передає на страхування ризику неповернення кредитів за всіма кредитними договорами;

б) на страхування передаються тільки окремі ризики.

Зрештою, страхування ризику неповернення кредитів у даний час майже не використовується, оскільки банки не хочуть бути страхувальниками та сплачувати страхові премії, хоча за цією формою договору інтереси банків захищаються.

2) страхування відповідальності позичальників за неповернення кредитів: даний договір укладається між страховиком та позичальником. Страхова сума також дорівнює загальному боргові клієнта. Застосовуються й інші юридичні форми, наприклад, договір поступки банкові позичальником-страхувальником права вимоги страхового відшкодування при настанні страхового випадку тощо.

3) страхування ризику несплати процентів: не набув поширення, оскільки вищевказані види страхування передбачали цю форму як їх складову частину.

Крім здійснення кредитних операцій банку треба розширювати діяльність на ринку цінних паперів (придбання високодохідних цінних паперів).

Щоб максимізувати прибуток, необхідно збільшувати доходи та зменшувати витрати банку. У зв'язку з цим запропоновані основні напрямки зростання доходів:

а) загальне зростання групи активів, що приносять процентний дохід, для чого банк повинен, по-перше, залучати більше позичальників і при цьому ретельно аналізувати їх фінансовий стан, по-друге, нарощувати свою ресурсну базу. Це можливо при проведенні зваженої маркетингової та процентної політики;

б) зміна питомої ваги доходних активів в сукупних активах, для чого необхідно звести "непрацюючі" активи до мінімуму, проте у межах, що забезпечують ліквідність банку;

в) зміна загального рівня процентної ставки за активними операціями банку;

г) зміна структури портфелю доходних активів. Відомо, чим вищий дохід, тим більший ризик в сфері банківської діяльності. Тому головне завдання банку — визначення ступеню допустимості та виправданості того чи іншого ризику.

Основні напрямки зниження рівня витрат банку:

а) залучення дешевих ресурсів. Такими є вклади до запитання;

б) зниження витрат на утримання апарату управління;

в) скорочення фонду заробітної платні, але не шляхом її зниження, а шляхом скорочення кількості працюючих завдяки автоматизації банківської діяльності.

Для досягнення високої прибутковості пропонуються наступні рекомендації [32]:

а) слід раціонально й ефективно розміщувати кошти банку для забезпечення його фінансової стійкості. Виконання цієї умови дозволить позбавитися суперечностей між ліквідністю, надійністю та прибутковістю банку;

б) одним з резервів збільшення прибутку і раціонального його використання є фінансове планування. Багато витрат несуть банки внаслідок неузгоджених дій різних управлінь між собою. Фінансовий план дозволяє спрогнозувати доходи, витрати і прибуток банку на рік;

в) сформувати достатні страхові резерви та резервні фонди. Оскільки основна причина банківських банкрутств — неповернення раніше виданих кредитів, то формування цих фондів сприятиме зміцненню надійності й стабільності банку, а отже, і банківської системи України, зменшенню можливих фінансових ризиків у кредитній діяльності. Створення цих резервів гарантуватиме покриття рахунків у діяльності банку, сприятиме підтримці його ліквідності на необхідному рівні;

г) застосовувати такі інструменти в банківській діяльності, які дозволяють як планувати, так і одержувати додатковий прибуток. Мова йде про ф'ючерси, опціони, форвардні операції з валютою ті інші форми діяльності;

д) систематично і всебічно вивчати кредитні ризики. З цією метою необхідно організовувати відділи управління кредитними ризиками;

є) покращувати рівень професіоналізму — від політики банку, майстерності, грамотної побудови управлінських і функціональних структур.

Отже, виходячи з необхідності підвищення рівня надійності, фінансової стійкості банківської установи, можна запропонувати наступні заходи:

- підвищення рівня капіталізації банку, у тому числі шляхом залучення нових акціонерів, збільшення резервного фонду, зростання прибутків, об'єднання банків, приєднання та/або злиття малих та фінансово нестійких банків;

- покращення якості активів та підвищення їх рентабельності шляхом зменшення частки проблемних активів;

- забезпечення класифікації активів за рівнем їх ризику та формування у повному обсязі резервів за активними операціями;

- оптимізації структури капіталу, активів та зобов'язань, виходячи із необхідності забезпечення фінансової стійкості;

- підвищення прибутковості банківських операцій, орієнтація на доходи від кредитування і обслуговування реального сектора економіки та зниження витрат за рахунок підвищення технологічності і комп'ютеризації банківських операцій, зниження необґрунтованих витрат.

З метою недопущення зниження фінансової стійкості банку необхідно забезпечити пропорційне зростання регулятивного капіталу та його складових обсягам активно-пасивних операцій з врахуванням вимог НБУ.

Таким чином, запропоновані напрями, спрямовані на забезпечення та покращення фінансового стану банків в загальному вигляді можна представити у вигляді схеми (рис.3.1).

Рис.3.1. Напрямки забезпечення стійкого фінансового стану банківської установи

Для забезпечення фінансової стабільності банківської системи України з 1 січня 2018 року Національний банк України ввів оцінку фінансової стійкості банків, яка здійснюватиметься в Україні щорічно. Згідно з постановою НБУ №141, оцінка складатиметься з трьох етапів [54].

Перший етап – перевірка аудиторськими фірмами, включеними до Реєстру аудиторських фірм, якості активів банку та прийнятності забезпечення за кредитними операціями.

Другий етап – екстраполяція результатів першого етапу та оцінка достатності капіталу банку станом на дату оцінки.

Третій – оцінка НБУ достатності капіталу банку за результатами стрес-тестування за базовим та несприятливим макроекономічними сценаріями на трирічному горизонті прогнозування.

Перший та другий етапи оцінки проходитимуть усі платоспроможні банки. Перелік банків для III етапу визначатиме НБУ. Перелік буде складатися з урахуванням впливу кожного банку на стабільність банківської системи.

Перший етап оцінки здійснюватимуть незалежні аудиторські фірми в межах проведення щорічної аудиторської перевірки річної фінансової звітності, консолідованої фінансової звітності та іншої інформації щодо фінансово-господарської діяльності банку. Другий та третій етапи оцінки стійкості, під час яких здійснюватиметься екстраполяція результатів першого етапу та стрес-тестування, проводитиме Національний банк.

У разі, якщо у банка за підсумками другого або третього етапу оцінки стійкості значення показників достатності капіталу будуть нижчими, ніж встановлено вимогами НБУ, у нього виникатиме потреба в докапіталізації. Банки, щодо яких буде виявлено потребу в капіталі, повинні будуть розробити програму капіталізації та/або план заходів для підтримки або відновлення рівня капіталу.

Запровадження такого інструменту, як щорічна оцінка стійкості, дозволить виявити не лише поточні, але й майбутні ризики банків. Це дасть змогу банкам сформувати капітал, достатній для нівелювання майбутніх

ризиків, що сприятиме підвищенню стабільності банківської системи та захисту інтересів вкладників і кредиторів банків.

3.2. Напрямки підвищення ефективності використання активів банківської установи

Для їх здійснення кредитно-інвестиційних операцій банківській установі банку необхідні залучити клієнтів, які бажають отримати кредит. У теперішній час для банків України це є проблемою, тому як спостерігається нестабільна фінансова ситуація, пов'язана зі складною політичними і економічними обставинами, наслідками COVID-19. Наявність безробіття, неможливості виплачувати кредити клієнтами банків, наявність великого обсягу проблемних кредитів в банках України – це ті існуючі проблеми в діяльності банківських установ, що не дозволяють збільшувати кількість нових потенціальних клієнтів.

Сутність банківського управління активами полягає в гнучкому співвідношенні протилежних вимог ліквідності і прибутковості. Загалом фахівці вважають, що частка доходних активів у загальних активах банку повинна бути на рівні 0,75-0,85. Зменшення частки доходних активів нижче 0,7 свідчить про можливі проблеми в діяльності банку [25].

Слід змінити загальний рівень процентної ставки за активними операціями банку. Працюючи в цьому напрямку банки намагаються збільшити рівень процентної ставки за активними операціями. З іншого боку, в умовах жорсткої конкуренції між кредитними установами та боротьби за розширення обслуговування ринків банкам дуже важко це робити. Таким чином, щоб отримати більший дохід, банк повинен враховувати крім специфічних факторів, що визначають розмір процента за активними операціями (облікова ставка, рівень інфляції, термін позики, її розмір, ризик, характер забезпечення, витрати по оформленню позики та контроль, контроль та інші), також попит

на кредитному ринку і ставки конкуруючих банків та інших фінансово-кредитних установ.

Слід також змінити структуру портфелю доходних активів, тобто підвищити питому вагу ризикових кредитів в кредитному портфелі банку, наданих під високі проценти. Але банк повинен правильно дослідити допустимість ризику, розробити проект прийняття негайно практичного рішення, спрямованого або на використання ризикових операцій, або на розробку системи заходів, що знижують можливість появи втрат банку від проведення тієї чи іншої операції.

Існує декілька способів захисту від кредитного ризику:

а) диверсифікація позик – розподіл кредитного портфеля серед широкого кола позичальників, які відрізняються один від одного як за характеристиками, так і за умовами діяльності.;

б) постійний контроль банку за станом справ позичальника на протязі всього терміну користування позикою і у випадку виникнення у нього проблемних ситуацій, які можуть привести до несплати боргу, прийняття попереджувальних заходів щодо захисту своїх інтересів;

в) встановлення лімітів – встановлення максимально допустимих розмірів наданих позичок, що дозволяє обмежити ризик. Лімітування використовується для визначення повноважень кредитних працівників різних рангів щодо обсягів наданих позичок. Лімітування як метод зниження кредитного ризику широко застосовується у практиці як на рівні окремого банку, так і на рівні банківської системи в цілому. Дотримання відповідних нормативів кредитного ризику контролюється НБУ;

г) резервування – створення резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями;

д) сек'юритизація активів – передбачає перетворення наданих банками позичок на ліквідні цінні папери (наприклад, облігації чи векселі), котрі обертаються на вторинному ринку. У процесі сек'юритизації беруть участь кілька сторін: банк, як ініціатор продажу пакету кредитів; компанія, яка

займається емісією цінних паперів; гарант (страхова компанія); інвестори (фізичні чи юридичні особи), котрі купують цінні папери на ринку. Процедура сек'юритизації починається з того, що банк, який є ініціатором продажу кредитів, укладає договір з компанією, котра на загальну суму сек'юритизованих кредитів робить емісію цінних паперів. Перед розміщенням пакету цінних паперів на ринку, компанія емітент має здобути підтримку гаранта, який виконує функцію страхування емітованих цінних паперів. Відтак цінні папери розміщуються на ринку, а отримані від їх продажу грошові кошти починають надходити до гаранта та компанії – емітента, які передають їх банку – ініціатору. Таким чином, банк отримує готівкові кошти на загальну суму пулу сек'юритизованих кредитів. При цьому банк продовжує обслуговувати ці кредити (які стають позабалансовими зобов'язаннями банку), тобто проводити розрахунки з позичальниками, отримувати кошти від погашення основної суми боргу та процентні платежі. Отримані грошові потоки банк направляє емітенту цінних паперів, який, у свою чергу, переводить їх інвесторам, тобто виплачує дохід за цінними паперами. Отже, потік грошових коштів починає надходити до інвестора, коли позичальники виплачують основну суму боргу та проценти банку – ініціатору. Коли кредит сек'юритизовано, тобто перетворено в пакет цінних паперів, власність на ці кредити та відповідні потоки грошових надходжень переходить до інвесторів. Прикладом сек'юритизованих активів є іпотечні кредити, автомобільні позички, кредити на придбання обладнання. Процедура сек'юритизації дозволяє банку здійснити трансферт кредитних ризиків (передати ризик іншим учасникам ринку). У разі неповернення кредитів збитки зазнають інвестори.

Також банку слід забезпечити зростання непроцентних доходів, а саме приділення більшої уваги доходам від надання послуг “небанківського” характеру. Це позначає збільшення комісійних, торгівельних доходів. Перш за все, збільшення доходів від розрахунково-касового обслуговування, шляхом надання більш якісного обслуговування, збільшення обсягу та спектру послуг,

що надаються суб'єктам господарювання, впровадження нових банківських продуктів, розвиток “зарплатних проектів”, збільшення обслуговування клієнтів за системою “Клієнт-Банк”, впровадження системи “Інтернет-Банкінг”, що дасть змогу більш оперативного обслуговування клієнтів. Треба приділяти більш уваги доходам, які банки можуть отримувати від надання послуг “небанківського” характеру – консультаційних, аудиторських, а також доходам від проведення факторингових і лізингових операцій, доходів від надання поручительств гарантій. Але проблемою є те, що всі ці доходи, в першу чергу залежать від розширення клієнтської бази банку.

Банку слід проводити політику диверсифікації (широкий перерозподіл кредитів у дрібних сумах, наданих великій кількості клієнтів, при збереженні загального обсягу операцій банку); страхувати кредити; застосувати застави, реальні гарантії; управляти одночасно динамічною структурою активів і пасивів на підставі геп-аналізу, використання засобів хеджування ризиків.

Впровадження всіх цих заходів допомогло б збільшити прибутковість банку, зменшити ризики і в кінцевому підсумку підвищити ефективність використання банківських активів. На сьогоднішній день в умовах нестабільного середовища це є надзвичайно важливо.

Отже, для підвищення ефективності використання банківських активів слід виділити такі основні напрямки:

1. Збільшення питомої ваги доходних активів в сукупних активах. Максимізація прибутку вимагає не збереження коштів, а їх використання для видачі позик і здійснення інвестицій (з урахуванням резервів)

2. Зміна загального рівня процентної ставки за активними операціями банку. Потрібне дослідження та врахування крім специфічних факторів, що визначають розмір процента по активних операціях також попит на кредитному ринку і ставки конкуруючих банків та інших фінансово-кредитних установ

3. Зміна структури портфелю доходних активів, тобто підвищення питомої ваги ризикових кредитів в кредитному портфелі банку, наданих під

високі проценти. Банк повинен правильно дослідити допустимість ризику, розробити проект прийняття негайно практичного рішення, спрямованого або на використання ризикових операцій, або на виробітку системи заходів, що знижують можливість появи витрат банку від проведення тієї чи іншої операції.

5. Забезпечення зростання непроцентних доходів, а саме приділення більшої уваги доходам від надання послуг небанківського характеру.

6. Виважене управління активами і пасивами банку, а також ризиками: розподіл економічного капіталу банку під ризики, визначення політики управління фондами банку та ризиком ліквідності, правильне встановлення лімітів по ринкових ризиках, моніторинг результатів, що дало б змогу привести структуру банківського балансу у відповідність з його стратегічними цілями.

7. Управління ризиком процентних ставок: досягнення цільового рівня чистої процентної маржі, спреду, чистого процентного доходу, передбачення руху процентних ставок, встановлення процентних ставок за залученими та наданими коштами, визначення динамічної структури активів і пасивів на підставі геп-аналізу та дюрації, використання засобів хеджування.

РОЗДІЛ 4

ОРГАНІЗАЦІЯ ОХОРОНИ ПРАЦІ

Охорона праці – це система правових, соціально – економічних, організаційно – технічних, санітарно – гігієнічних і лікувально – профілактичних заходів та засобів, спрямованих на збереження життя, здоров'я і працездатності людини в процесі трудової діяльності [34].

Головною метою охорони праці є створення безпечних, та високо продуктивних умов праці, ліквідація та зменшення травматизму на виробництві, професійних захворювань, а також аналіз небезпечних і шкідливих виробничих факторів при проведенні робіт.

Основними задачами охорони праці є аналіз небезпечних та шкідливих факторів при проведенні виробничого процесу, зведення до мінімуму можливість пошкоджень та захворювань працівників, визначення мір та пристроїв, що забезпечують безпечні та не шкідливі умови праці і одночасно забезпеченням його максимального виробництва.

Від того наскільки правильно організована на підприємстві, установі чи організації охорона праці залежить самопочуття працівників і, як наслідок продуктивність праці, швидкість правильність та точність виконання поставлених завдань.

Відповідно до статті 13 Закону України «Про охорону праці» в АТ «ОТП Банк» створено в кожному структурному підрозділі умови праці відповідно до нормативно – правових актів, а також забезпечено додержання вимог законодавства щодо прав працівників у галузі охорони праці [36].

В якості об'єкта дослідження взято кредитний відділ АТ «ОТП Банк».

4.1 Офісні захворювання

Будь-яка поза при тривалому сидінні за робочим місцем шкідлива для опорно-рухового апарату, веде до застою крові органів. Небезпека здоров'ю представляє як втома тих груп м'язів, що ці руху виконують, а й психологічна фіксація ними. Хоча найбільш шкідливі саме повторювані одноманітні навантаження. Під час роботи за комп'ютером людина сидить кілька годин поспіль у незручному положенні. Не лише загрожує втомою й загальним стомленням, а може розвиток остеохондрозу різних ділянок хребта – шийного, грудного, попереково-крижового.

У зв'язку з цим лікарі надають великого значення підтримці правильної пози під час роботи за комп'ютером. Дотримання цього правила – важливим елементом профілактики захворювань. Щоб робота за комп'ютером не шкодила здоров'ю, необхідно постійно контролювати свою осанку. Правильна постава максимально розвантажує м'язи і дозволяє працювати довше, менше втомлюючись.

Вважається, що з правильною осанкою – вуха повинні розташовуватися точно у площині плечей, а плечі – точно над стегнами. Голову слід тримати рівно відповідно обом плечам. Якщо ж дивитися вниз, голова має нахилитися вперед.

Якщо у процесі роботи робітник постійно сутулиться, навантаження на хребет збільшується, що зумовлює надмірне розтягання м'язів. Сутулість викликає надмірне навантаження на плечові сухожилки і м'язи плеча. Тривала робота у такій позі може призвести до розвитку синдрому зап'ястного каналу та обмеженню плеча.

4.2 Загальні вимоги до техніки безпеки під час роботи за комп'ютером

Персонал, працюючий за комп'ютером зобов'язаний дотримуватись вимог інструкції, розробленої виходячи з санітарних правил і норм 2.2.2.542-96 «Гігієнічні вимоги до відеодисплейних терміналів, персональних електрообчислювальних машин та молодіжних організаційних робіт», і навіть нести відповідальність за дотримання вимог безпеки своєї праці і створення небезпечного чи шкідливого виробничого чинника й інших працюючих, і поломку комп'ютера.

Працюючи з комп'ютером шкідливими і небезпечними чинниками є:

- електростатичні поля;
- електромагнітне випромінювання;
- наявність потужного іонізуючого випромінювання здійснюватиме:
- локальне стомлення, загальне стомлення;
- стомлюваність очей;
- небезпека поразки електричним струмом;
- пожежонебезпека.

Режими праці та відпочинку під час роботи з комп'ютером повинні організовуватися залежно від виду та категорії праці.

Види праці поділяються на 3 групи [38]:

- група А – робота з зчитування інформації з екрана комп'ютера з попереднім запитом;
- група Б – робота з введення інформації;
- група У – творча праця як діалогу.

За основну роботи з комп'ютером слід сприймати таку, що займає щонайменше 50% часу: протягом часу роботи комп'ютера.

Для видів праці встановлюється 3 категорії тяжкості і напруги роботи з комп'ютером, визначених:

- для групи А – по сумарному числу зчитувальних знаків під час роботи з комп'ютером, але з більш 60 000 знаків;
- для групи Б – по сумарному числу зчитувальних чи впроваджуються знаків під час роботи з комп'ютером, але з понад 40000 знаків;

– для групи У – по сумарному часу безпосередньої роботи з комп'ютером, але з більше шести годин під час роботи з комп'ютером.

За для більш оптимальної працездатності й збереження здоров'я протягом часу роботи з комп'ютером повинні встановлюватися регламентовані перерви.

Перед початком роботи необхідно переконатися, що монітори комп'ютера мають антиблікове покриття (крім групи А) з коефіцієнтом відображення 0,5. Покриття має також забезпечувати зняття електростатичного заряду із поверхні екрана, іскріння й накопичення пилу. Корпус монітора має забезпечити захист від іонізуючих і не іонізуючих випромінювань.

Необхідно перевірити робоче становище комп'ютера відстань між стіною з віконними прорізами і столом має не меншим 0,8 м. При невеличкій кількості робочих місць бажано розташовувати столи у протилежної стіни щодо віконних отворів.

Відстань між робочими столами має бути не менш ніж 1,2м. Не допускається перебування другого робочого місця із боку задньої стінки комп'ютера. Екран монітора повинен бути від очей на оптимальній відстані 600-700мм, але не ближче 500мм. Висота робочої поверхні столу повинна регулюватися а межах 680-800 мм, за відсутності такої можливості висота робочої поверхні столу повинна бути 725 мм. Клавіатуру слід розташовувати на поверхні столу з відривом 100-300 мм від краю.

4.3 Освітленість робочого місця під час роботи за комп'ютером

Штучне освітлення в приміщеннях з робочими місцями, обладнаними ВДТ ЕОМ та ПЕОМ, має здійснюватися системою загального рівномірного освітлення. У виробничих та адміністративно-громадських приміщеннях, у разі переважної роботи з документами, допускається застосування системи

комбінованого освітлення (крім системи загального освітлення додатково встановлюються світильники місцевого освітлення). Зазначення освітленості на поверхні робочого столу в зоні розміщення документів має становити 300-500 лк. Якщо ці значення освітленості неможливо забезпечити системою загального освітлення, допускається використання місцевого освітлення. При цьому світильники місцевого освітлення слід встановлювати таким чином, щоб не створювати бліків на поверхні екрана, а освітленість екрана має не перевищувати 300 лк.

Як джерела світла в разі штучного освітлення мають застосовуватись переважно люмінесцентні лампи типу ЛБ. У разі влаштування відбитого освітлення у виробничих та адміністративно-громадських приміщеннях допускається застосування металогалогенних ламп потужністю 250 Вт. Допускається застосування ламп розжарювання у світильниках місцевого освітлення.

Система загального освітлення має становити суцільні або преривчасті лінії світильників, розташовані збоку від робочих місць (переважно ліворуч), паралельно лінії зору працюючих.

Допускається використання світильників таких класів світлорозподілу [37]:

- прямого світла - П;
- переважно прямого світла - Н;
- переважно відбитого світла - В.

Для загального освітлення слід застосовувати світильники серії ЛПО 36 із дзеркальними ґратами, укомплектовані високочастотними пускорегулювальними апаратами (ВЧ ПРА). Допускається застосовувати світильники цієї серії без ВЧ ПРА тільки в модифікації "Кососвітло". Застосування світильників без розсіювачів та екрануючих ґрат заборонено.

Яскравість світильників загального освітлення в зоні кутів випромінювання від 50 до 90 град. з вертикаллю в повздовжній та поперечній площинах

має становити не більше ніж 200 кд/м^2 , захисний кут світильників – не менше ніж 40 град.

Світильники місцевого освітлення повинні мати просвічуючий відбивач із захисним кутом, не меншим ніж 40 град. Слід передбачити обмеження прямої блискості від джерел природного та штучного освітлення. При цьому яскравість світлих поверхонь (вікна, джерела штучного освітлення), що розташовані в полі зору повинна бути не більше ніж 200 кд/м^2 .

Необхідно обмежувати відбиту блискість на робочих поверхнях відносно джерел природного і штучного освітлення. При цьому яскравість білків на екрані ВДТ має не перевищувати 40 кд/м^2 , а яскравість стелі в разі застосування системи відбитого освітлення 200 кд/м^2 .

Показник осліпленості у разі використання джерел загального штучного освітлення у виробничих приміщеннях має не перевищувати 20, а показник дискомфорту в адміністративно-громадських приміщеннях має бути не більше за 40.

4.4 Вентиляція приміщень

Вентиляцію з механічним спонуканням (далі - механічна вентиляція) необхідно передбачати [37]:

а) якщо метеорологічні умови та чистота повітря не можуть бути забезпечені вентиляцією з природним спонуканням (далі – природна вентиляція);

б) для приміщень та зон без природного провітрювання.

Допускається проектувати змішану вентиляцію з частковим застосуванням систем природної вентиляції (ежекційну систему вентиляції і використаннястато-динамічних дефлекторів як систем природної і комбінованої вентиляції) для подачі або видалення повітря.

У приміщеннях із природним освітленням відповідно до ДБН В.2.5-28-2018 крізь світлові прорізи у зовнішніх огорожувальних конструкціях і з об'ємом на кожного працюючого не менше ніж 40 м^3 або 30 м^3 (для громадських або виробничих приміщень відповідно) допускається, за обґрунтування, застосовувати періодичне провітрювання через фрамуги, кватирки.

Природну витяжну вентиляцію для житлових, громадських, адміністративних та побутових приміщень треба розраховувати на різницю густини зовнішнього повітря з температурою $5 \text{ }^{\circ}\text{C}$ та внутрішнього повітря з температурою для холодного періоду року. Надходження зовнішнього повітря у приміщення слід передбачати через спеціальні припливні пристрої у зовнішніх стінах або у вікнах. Для квартир і приміщень, в яких за температури зовнішнього повітря $5 \text{ }^{\circ}\text{C}$ не забезпечується видалення нормованих витрат повітря, необхідно передбачати механічну витяжну вентиляцію.

Природну вентиляцію для виробничих приміщень слід розраховувати:

- на різницю густини зовнішнього та внутрішнього повітря при розрахункових параметрах перехідного періоду року для всіх опалюваних приміщень, а для приміщень з надлишками теплоти – за розрахунковими параметрами теплого періоду року;

- на діювітру при швидкості 1 м/с у теплий період року – для приміщень без надлишків теплоти.

Механічну припливну вентиляцію з подачею зовнішнього повітря, що забезпечує постійний підпір повітря цілодобово і цілорічно, слід передбачати у приміщеннях машинних відділень ліфтів будівель категорій А і Б за вибухопожежною та пожежною небезпекою, а також у тамбур-шлюзах:

- приміщень категорій А та Б;
- приміщень з виділенням шкідливих газів або пари 1-го та 2-го класів небезпеки. Улаштування загального тамбур-шлюзу для двох і більше приміщень категорій А і Б не допускається.

Припливно-витяжну або витяжну механічну вентиляцію слід передбачати для прямиків завглибшки 0,5 м і більше, а також для оглядових каналів, які потребують щоденного обслуговування та розташовані у приміщеннях категорій А та Б або у приміщеннях, в яких виділяються шкідливі гази, пара або аерозолі питомою густиною, більшою за густину повітря.

Стельові вентилятори та вентилятори-віяла (окрім тих, які застосовують для повітряного душування робочих місць) необхідно передбачати додатково до систем припливної вентиляції для періодичного збільшення швидкості руху повітря у теплий період року вище допустимої:

а) у будівлях громадських, адміністративно-побутових та виробничих, розташованих у IV та V кліматичному районах відповідно до ДСТУ-Н Б В.1.1-27, а також згідно з завданням на проектування - в інших кліматичних районах;

б) у виробничих будівлях на постійних робочих місцях у разі опромінення променистим тепловим потоком з інтенсивністю більше 140 Вт/м².

Повітряне душування зовнішнім повітрям постійних робочих місць слід передбачати:

а) у разі опромінення променистим тепловим потоком зі щільністю більше 140 Вт/м²;

б) для забезпечення концентрації шкідливих речовин менше ГДК у повітрі робочої зони при відкритих технологічних процесах, які супроводжуються виділенням шкідливих речовин, і неможливістю улаштування укриття або місцевої витяжної вентиляції.

Очищення повітря від пилу в системах механічної вентиляції та кондиціонування повинно забезпечувати вміст пилу в повітрі, що подається, не більше ніж:

– ГДК в атмосферному повітрі населених пунктів - при подачі його до приміщень житлових та громадських будівель;

- 30 % від ГДК у повітрі робочої зони - при подачі його до приміщень виробничих та адміністративно-побутових будівель;
- 30 % від ГДК у повітрі робочої зони з частинками пилу розміром не більше ніж 10 мкм – при подачі його до кабіни кранівника, пультів керування, зони дихання робітників, а також при повітряному душуванні;
- Допустимих концентрацій за технічними умовами на вентиляційне обладнання та повітроводи.

4.5 Гігієна праці та виробнича санітарія

Оптимальними параметрами температури у кабінеті є 19-21, припустимими 18-22, відносна вологість повітря 62-55% .

У кабінеті ж слід здійснювати наскрізне провітрювання підвищення якісного складу повітря, щодня проводити вологе прибирання.

На підвищення вологості повітря варто використовувати зволожувачі. У кабінеті ж має бути штучне і природне освітлення. Основний потік природного світла може бути зліва, заборонено справа, ззаду і попереду працюючого за комп'ютером. На вікнах повинні бути фіранки вдвічі більше ширини вікна. Забороняється застосовувати для вікон чорні фіранки.

Кабінет, де перебувають комп'ютери належить до пожежонебезпечних приміщень категорії «Б», тож необхідно мати вуглекислотний вогнегасник.

Робоче місце працюючого за комп'ютером передбачено обладнати спеціальними меблями: обертовим стільцем з змінюючою висотою сидіння і кута нахилу спинки.

Під час роботи комп'ютера забороняється:

- залишати комп'ютер без нагляду;
- проводити ремонт;
- знімати кришку корпусу з комп'ютера.

Тривалість безперервної роботи за комп'ютером без регламентованої перерви не має перевищувати 2 години. Перерва вводиться з метою зниження нервово-емоційної напруги, втоми зорового апарату, усунення впливу гіподинамії і гіпокінезії. Рівень шуму під час роботи комп'ютерів не повинен перевищувати 50дБА.

Конструкція монітора має передбачати заходи, щоб забезпечити хорошу видимість зображення, незалежно від зовнішнього освітлення. Залежно від призначення й області застосування відео термінали можна розділити на такі групи:

- група А – кольорові монітори лише демонстраційних цілей.
- група Б – кольорові монітори для персональної роботи;
- група У – монохромні монітори.

Категорично забороняється використання на робочому місці електронагрівальних приладів з відкритим нагрівальним елементом або відкритим вогнем.

Недотримання вимог до мікроклімату приміщення може лише різко знижувати продуктивності праці, викликати втрати робочого дня через збільшеного числа помилок у роботі, також може призвести до функціональних розладів чи до хронічних захворювань органів дихання, нервової системи, імунної системи.

У аварійних ситуаціях комп'ютер потрібно терміново відключити від мережі:

- при відключенні електричної енергії;
- під час пожежі;
- уразі запаху диму.

4.6 Ергономічна організація робочого місця

Навіть саме ергономічне устаткування у світі не допоможе вам уникнути захворювань, якщо використовувати його неправильно. Дотримуючись

простих порад з ергономічної організації робочого місця, можна припинити подальший розвиток захворювань.

Поради по організації робочого простору: близькій зоні відповідає область, охоплена рукою з притиснутим до тулуба ліктем, дальньої зоні – область витягнутої руки.

Робота із клавіатурою: неправильне становище рук для друку на клавіатурі призводить до захворювань суглобів кистей рук. Кисті рук слід тримати на певному місці, лікті тримати паралельно поверхні столу й під прямим кутом до плеча.

Розташування монітора: монітор, зазвичай, розташовується надмірно близько. Альтернативна відстань монітору від користувача 600-700 мм.

Крісло має забезпечувати фізіологічно раціональну робочу позу, коли він не порушується циркуляція крові й немає інших шкідливих впливів. Крісло обов'язково має бути з підлокітниками і можливість повороту, зміни висоти і кута нахилу сидіння і спинки. Бажано мати можливість регулювання висоти і відстані між підлокітниками, відстані від спинки до переднього краю сидіння. Важливо, щоб усе регулювання були незалежними, легко здійсненними і мали надійну фіксацію. Крісло має бути регульованим, з можливістю обертання, щоб дотягтися до далеко розташованих предметів. Правильно на кріслі слід сидіти так: пересунутися у кріслі, сівши на передню його частину. Стійко поставивши ступні на ширину плечей, нахилите тулуб вперед приблизно до кута 70 градусів стосовно підлозі, намагаючись не згинати попереk. У досягнутої позицією не важко вважати, що колінні суглоби зігнуті з точки 90 градусів, а тазостегнові перебувають у оптимальному становищі.

Далі не буде важко відвести сідниці від сидіння й поволі встати, стежачи за синхронністю руху між колінними і тазостегновими суглобами і випрямленням тулуба. Ви убезпечите свій хребет від ушкоджень, якщо зможете навчитись сидати з вертикального становища, дотримуючись зворотню послідовність дій, рекомендованих на підйом з цього становища сидячи.

4.7 Електробезпека

4.7.1 Загальні положення

До персоналу з I групою з електробезпеки відносяться особи, які не мають спеціальної електротехнічної підготовки, але які мають елементарне уявлення про небезпеку електричного струму. У персоналу з I групою по електробезпеці щорічно перевіряють знання та періодично інструктують з питань охорони праці (1 раз в 6 місяців). Особи неелектричного персоналу зобов'язані виконувати тільки ту роботу, яка доручена безпосереднім керівником і засоби виконання якої вивчені. У разі, коли вони не можуть виконати роботу не порушуючи вимог безпеки праці, вони повинні звертатися за роз'ясненнями до особи, яка доручила цю роботу. Не електротехнічний персонал, помітивши зіпсованості в електрообладнанні, електричній мережі, обірвані або пошкоджені проводи, зобов'язаний:

- попередити працівників про небезпеку;
- повідомити відповідну особу з адміністрації про випадковість.

Вимоги цієї інструкції обов'язкові для осіб не електротехнічного персоналу.

4.7.2 Вимоги безпеки до початку роботи

Перед початком роботи з електрообладнанням (касовий апарат, факс, комп'ютери тощо) або в місцях, де можливе ураження електрострумом, працівник зобов'язаний простежити:

- щоб на всіх доступних для дотику струмоведучих частинах електрообладнання були огороження, захисні кожухи, захисні приладдя;
- електрощити та рубильники закриті металевими кожухами;
- вимикачі та перемикаючі пристрої були в налагодженому стані.

4.7.3 Вимоги безпеки під час роботи

При роботі з електрообладнанням:

- увімкнути і переконатися протягом однієї-двох хвилин (на холостому ході) в налагодженості обладнання і розпочати роботу;
- дотримуватись правил експлуатації, викладених в технічній документації (описі);
- не користуватися пошкодженою пусковою апаратурою (розбитими вимикачами, штепселями, кнопковими пультами), а вимагати, щоб вона була полагоджена;
- стерегтися рухомих частин в небезпечних зонах;
- при виході, перерві в роботі, припиненні подачі електроенергії, у разігоріння обмоток електродвигуна або електропроводом – вимикати;
- без відома адміністрації, не дозволяти нікому працювати на закріпленому за тобою обладнанні;
- вимагати, щоб дроти, які підводять до апарату електричний струм, розташовані нижче 2 м від підлоги, були в надійній ізоляції, або покривались би коробами, або проведені були в трубі.

При прибиранні робочого місця:

- дотримуйся безпечної відстані від струмопровідних елементів не доторкаючись до оголених або погано ізольованих проводів;
- проводити прибирання поблизу електрообладнання лише тільки після того, як переконаєшся, що струм вимкнений;
- при наявності електроструму на корпусах апаратів, на радіаторах (батареях), трубопроводах, тощо, припинити роботу.

4.7.4 Дія електричного струму на людський організм

Розрізняють:

- електричні удари, тобто випадки, коли проходження електричного струму вражають організм в цілому;
- електротравми: опік, металізація шкіри, електричні знаки;

– осліплення вольтовою дугою і ураження органів чуття акустичним ударом.

Струм силою від 0,01-0,05 ампера є дуже небезпечним, а від 0,05 ампера та вище – смертельним. Напруга до 42 змінного струму, 110 – постійного, при нормальних умовах, а в сирих приміщеннях до 12 В – є небезпечним для життя людини.

Наявність вологи, поту і порохи знижує опір шкіри та збільшує небезпеку ураження струмом. Робітник при закінченні роботи повинен навести порядок на робочому місці та повідомити про закінчення робіт безпосередньому керівнику.

4.7.5 Заходи першої допомоги при ураженні струмом

Людину котра потрапила під дію напруги, слід відразу ж звільнити від дії струму, відключивши комп'ютер чи відкинувши електропроводи. Якщо струм вимкнути неможливо, необхідно одразу відтягти постраждалого від проводу, користуючись гумовими рукавичками, палицею, через сухий одяг або іншими непровідниками, торкаючись лише одягу постраждалого. До прибуття лікаря постраждалому надати першу допомогу. У перші хвилини ураження потрібно починати штучне дихання, непрямий масаж серця.

ВИСНОВКИ

В результаті дослідження теоретичних та практичних аспектів оцінки фінансового стану банківської установи можна зробити наступні висновки:

1. Фінансовий стан банку – це комплексне поняття, яке характеризується системою показників; і може бути оцінений як його фінансова стійкість банківської установи, як рівень забезпечення ресурсами для здійснення активних операцій та виконання зобов'язань.

2. Оцінка фінансового стану базується на інформаційній системі банку і здійснюється за допомогою сукупності аналітичних прийомів, які дозволяють виявляти і вимірювати вплив факторів на фінансовий стан і обґрунтовувати відповідні управлінські рішення.

3. Основними підходами до проведення оцінки фінансового стану банку є: коефіцієнтний аналіз; рейтингові системи оцінки; комплексні оцінки банківського ризику; статистичні моделі; стрес-тестування; макро- і мікропруденційний аналіз.

4. Аналіз методів оцінки фінансового стану банків свідчить про те, що багато внутрішніх банківських методик, застосовуваних в Україні, побудовані на основі коефіцієнтного аналізу.

5. Проведений аналіз фінансового стану банківської установи АТ «ОТП Банк» в 2018-2020 роках дозволяє зробити наступні висновки:

5.1. В 2018-2020 рр. спостерігається позитивна тенденція зростання активів і пасивів банку, що свідчить про стабільну діяльність АТ «ОТП Банк». В 2018-2020 роках банк значно розширив кредитну діяльність, але більш турбувався про свою ліквідність та надійність. Спостерігається тенденція поступового розширення діяльності банку на ринку цінних паперів.

5.2. В структурі активів АТ «ОТП Банк» найбільшу питому вагу займають кредити, які забезпечують отримання банком більшої частини всіх

доходів. Зменшення питомої ваги кредитного портфеля в активах банку в 2018-2020 рр. призвело до зростання питомої ваги інвестиційного портфеля.

5.3. Питома вага кредитно-інвестиційного портфелю в активах АТ «ОТП Банк» свідчить, що банк в 2018-2019 роках здійснював ризикову кредитно-інвестиційну політику, а в 2020 році – активну.

5.4. В 2018-2019 рр. спостерігається тенденція зростання питомої ваги власного капіталу в пасивах банку, що свідчить про високу забезпеченість власним капіталом і, отже, високу надійність АТ «ОТП Банк». Він досяг того рівня, за якого не залежить від стихій у залученні вільних коштів на грошовому ринку.

5.5. В 2018-2020 роках АТ «ОТП Банк» дотримувався і значно перевищував встановлені НБУ нормативні значення обов'язкових економічних нормативів ліквідності. Це позначає, що банк з погляду отримання доходу неефективно використовував запозичені на ринку фінансові ресурси. Розрахунок додаткових показників ліквідності балансу АТ «ОТП Банк» показав, що банк в 2018–2020 рр. проблем з ліквідністю банк не має, а її рівень є надлишковим.

5.6. Аналіз показників фінансової стійкості показав, що АТ «ОТП Банк» є фінансово стійким. Всі обов'язкові нормативи капіталу, встановлені НБУ, дотримані і є вищими за нормативні значання. Коефіцієнти надійності, фінансового важеля, коефіцієнти участі власного капіталу у формуванні активів, коефіцієнт мультиплікатора відповідають оптимальним значенням.

5.7. Аналіз показників, які характеризують ефективність діяльності АТ «ОТП Банк» в 2018-2020 роках показав, що всі ці показники позитивні, але зниження обсягів чистого прибутку в 2020 році призвело до зниження всіх показників рентабельності за чистим прибутком. Але ефективність діяльності банку в цілому як співвідношення доходів і витрат зросла, також зросла ефективність діяльності банку з процентними коштами.

Отже, подальший розвиток АТ «ОТП Банк» пов'язаний з підтримуванням його фінансової стійкості, зменшенням ризиків в його діяльності.

6. В третьому розділі кваліфікаційної роботи надані пропозиції щодо покращення фінансового стану банківських установ України, в тому числі і АТ «ОТП Банк».

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Герасимович А.М., Алексеєнко М.Д., Парасій-Вергуненко І.М. Аналіз банківської діяльності: Підручник / За ред.. А.М.Герасимовича. К.: КНЕУ, 2010. 599 с.
2. Дзюблюк О. В. Фінансова стійкість банків як основа ефективного функціонування кредитної системи: монографія. Тернопіль: Терно-граф, 2009. 316 с.
3. Коваленко В. В. Стратегічне управління фінансовою стійкістю банківської системи: методологія і практика: монографія. ДВНЗ УАБС НБУ, 2010. 238 с. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/50042>
4. Косова Т.Д. Аналіз банківської діяльності: навч. пос. К.: Центр учбової літератури, 2008. 486 с. URL: <http://www.dstu.dp.ua/Portal/Data/book/b-138.pdf>
5. Крухмаль О.В. Оцінка фінансової стійкості комерційного банку: інформаційне і методичне забезпечення: дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.08 «Фінанси, гроші і кредит» / Л. А. Ключко. – Суми, 2007. – 213с.
6. Щибиволок З. І. Аналіз банківської діяльності : навч. посібник. К. : Знання, 2006. 311 с.
7. Фінанси підприємств: Підручник / А.М.Поддєрьогін, М.Д. Білик, Л.Д. Буряк та ін.; Кер. кол. авт.. і наук. ред. проф. А.М. Поддєрьогін. 8-ме вид, без змін. К.: КНЕУ, 2013. 519 с.
8. Методика інтегральної оцінки інвестиційної привабливості підприємств та організацій, затверджена Наказом Агентства з питань запобігання банкрутству підприємств та організацій від 23.02.98 № 22. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0214-98>
9. Дем'яненко М.Я. Фінансовий словник-довідник / М.Я. Дем'яненко, Ю.Я. Лузан та ін. за редакцією Дем'яненка М.Я. К.: ІАЕУААН, 2005. 507 с.

10. Цал-Цалко Ю. С. Фінансовий аналіз: підруч. К.: Центр учбової літератури, 2009. 566 с.
11. Савицька, Г. В. Економічний аналіз діяльності підприємства. К.: Знання, 2007. 668 с.
12. Панова Г. С. Анализ финансового состояния коммерческих банков. М.: Финансы и статистика, 1996. 272 с.
13. Парасій-Вергуненко І. М. Аналіз банківської діяльності : навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. К. : КНЕУ, 2003. 347 с.
14. Васюренко О. В., Волохата К. О. Економічний аналіз діяльності комерційних банків: Навч. посіб. К. : Знання, 2006. 463 с.
15. Якімова Ю. А., Павлюк К. В. Сутність фінансової стійкості комерційного банку. Наука й економіка. 2011. № 2 (22). С.52-59.
16. Лєгостаєва О. О., Самохіна Т.В. Забезпечення фінансової стійкості банків в сучасних умовах. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/fkd/2012_2/part1/2.pdf (дата звернення 08/12/2021)
17. Про банки і банківську діяльність: Закон України № 2121-14 від 12.07.2000 р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2121-14> (дата звернення 08/12/2021)
18. Смерічевський С.Ф., Клімова О.І. Удосконалення методичного інструментарію аналізу стійкості комерційного банку. Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. 2012. вип. 35. С.33-40.
19. Інструкція про порядок складання та оприлюднення фінансової звітності банків України. Затв. Постановою Правління НБУ від 24 жовтня 2011 р. № 373. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1288-11>
20. Марич М.Г. Оцінка фінансової стійкості комерційних банків України на сучасному етапі розвитку. Глобальні та національні проблеми економіки. 2017. № 17. С. 698–703.

21. Нетудихата К.Л., Пташнюк І.В. Рейтингове оцінювання діяльності банківських установ (на прикладі середніх банків України). Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії. 2017. № 2 (08). С. 94-99.

22. Положення про порядок визначення рейтингових оцінок за рейтинговою системою CAMELS: затв. Постановою Правління НБУ № 171 від 8.05.2002 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0171500-02>

23. Вінниченко О.В., Гудзь А.В. Фінансовий стан банку та методи його оцінки в Україні. Вісник економіки і транспорту. 2020. № 69. С. 217- 338.

24. Кромонов В.С. Методика составления рейтинга надежности банков. Профиль. 1998. № 20. URL: <https://works.doklad.ru/view/d53zZEeYdZ4.html>

25. Інструкція про порядок регулювання діяльності банків в Україні. Затв. Постановою Правління НБУ від 28 серпня 2001 р. № 368. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01/page>

26. Методика розрахунку економічних нормативів регулювання діяльності банків в Україні. Затв. Постановою Правління НБУ від 15 грудня 2017р №803-рпш. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0315500-09>
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/vr803500-17#Text>

27. Офіційний сайт Акціонерного товариства «ОТП Банк». URL: <https://www.otpbank.com.ua>

28. Малахова О.Л., Михайлюк Р.В. Управління фінансовою стійкістю банків. Тернопіль: ТНЕУ, 2019. 270 с.

29. Дані наглядової статистики НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist/data-supervision#1>

30. Стратегія розвитку фінансового сектору України до 2025 року. НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/strategiya-rozvitku-finansovogo-sektoru-ukrayini-do-2025-roku-7686>

31. Філіппов В. Ю., Дипкант Н.О. Скоморохов Є.О. Напрями покращення фінансового стану банківських установ. Український журнал прикладної економіки. 2016. Том 1. № 4. С. 129-138. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/16621/1/15.pdf>

32. Варцаба В.І. Оцінка фінансової стійкості банківської системи України та шляхи її зміцнення в умовах пандемії коронавірусу. Науковий вісник Ужгородського Університету. 2021. С. 107-113. URL: [https://doi.org/10.24144/2409-6857.2021.1\(57\).107-113](https://doi.org/10.24144/2409-6857.2021.1(57).107-113)

33. Звіт про фінансову стабільність. Київ: Національний банк України, 2020. 49 с. URL: <https://bank.gov.ua/ua/stability/report>.

34. Про охорону праці: Закон України № 2694-XII від 14.10.1992. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2694-12>

35. Вимоги щодо безпеки та захисту здоров'я працівників під час роботи з екранними пристроями: затв. Наказом Міністерства соціальної політики України № 207 від 14.02.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0508-18>

36. Основи охорони праці : підручник / К.Н. Ткачук. та ін.: під ред. К.Н.Ткачук. К.: Основа, 2011. 480 с.

Звіт про фінансовий стан АТ «ОТП БАНК» (тис. грн.)

Найменування статті	На 31.12.17	На 31.12.18	На 31.12.19	На 31.12.20
АКТИВИ				
Грошові кошти	2182720	2320458	3139593	3510420
Кошти в інших банках	3714347	2509984	4308470	13628078
залишки на коррахунках	3490422	2491036	3069137	13609609
строкові депозити	223925	18948	1239333	18469
Кредити клієнтам	21085627	27762231	25469028	27797157
Інвестиції, що оцінюються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід	694060	1112963	3631783	6606201
Інвестиції, що оцінюються за амортизованою собівартістю	4458228	3677428	7212296	5901418
Інвестиції в нерухомість	39038	39381	28152	27857
Основні засоби і нематеріальні активи	423358	506109	762481	1185029
Поточні активи з податку на прибуток	186160	129692	5137	5163
Відстрочені активи з податку на прибуток	467237	177315	38747	76544
Інші активи	376889	451244	233118	224139
Усього активів	33627664	38686805	44828805	58962006
ПАСИВИ				
Кошти банків:	3307314	4802234	567801	399
коррахунки	127	126	126	132
кредити банків	3307187	4802108	567675	267
Кошти клієнтів:	25667453	26750669	35094301	47337814
поточні рахунки та депозити до запитання	3893951	4062500	29639097	41754810
строкові депозити	21773502	22688169	5455204	5583004
Чисті активи, що належать власникам інвестиційних сертифікатів	0	0	174425	450684
Зобов'язання з податку на прибуток	45125	53565	84827	81304
Субординований борг	0	483579	0	0
Інші зобов'язання	786685	856321	793970	996963
Усього зобов'язань	29806577	32946368	36715324	48867164
Акціонерний капітал	6240528	6240528	6186023	6186023
Емісійний дохід	405075	405075	405075	405075
Інший додатковий капітал	1236294	1236294	1236294	1236294
Акціонерний капітал в процесі реєстрації	0	0	0	0
Неоплачений капітал	0	0	0	0
Резерви переоцінки	2219	68994	71001	125999
Нерозподілений прибуток (збиток)	-4063029	-2210454	215088	2141451
Всього власного капіталу	3821087	5740437	8113481	10094842
Усього пасивів	33627664	38686805	44828805	58962006

ДОДАТОК Б

Звіт про сукупний дохід АТ «ОТП ГБАНК за 2017-2020 роки

Найменування статті	2017	2018	2019	2020
1	2	3	4	5
Процентні доходи	3556075	4796274	5253438	5118846
Процентні витрати	-1327762	-1553043	-1635423	-1361708
Чисті процентні доходи	2 228 313	3 243 231	3 618 015	3 757 138
Резерв на знецінення кредитів та авансів клієнтам	-381131	-375447	0	0
Комісійні доходи	1170543	1502929	1695811	1683913
Комісійні витрати	-214711	-342063	-392952	-506379
Чисті комісійні доходи	955 832	1 160 866	1 302 859	1 177 534
Чисті прибутки від операцій з іноземною валютою та банківськими металами	296474	146742	259655	296674
Чистий прибуток від операцій з похідними фін.інструментами			81431	89887
Чисті прибутки від інвестицій, що оцінюються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід	-66 268	164 224	43 502	79 306
Чистий збиток від модифікації фінансових активів	0	-20 320	-12 884	-18 917
Чисті прибутки від інвестицій, наявних для продажу	-10 581	5 234		
Формування резерву на покриття очікуваних кредитних збитків за активами, за якими нараховуються проценти			-145694	-836210
Формування резерву на покриття збитків від покриття очікуваних збитків за іншими операціями	-26769	4344	-46447	-202707
Інші доходи	120356	98712	165598	163980
Чистий непроцентний дохід	1 269 044	1 559 802	1 648 020	749 547
Операційний прибуток	3 116 226	4 427 586	5 266 035	4 506 685
Операційні витрати	-1570345	-1721705	-2041548	-2194695
Прибуток/(збиток) до оподаткування	1 545 881	2 705 881	3 224 487	2 311 990
Доходи / Витрати на податок на прибуток	-288627	-478705	-557610	-385627
Чистий прибуток (збиток) за рік від діяльності, що продовжується	1 257 254	2 227 176	2 666 877	1 926 363
Збиток від припиненої діяльності	0	0	0	0
Чистий прибуток (збиток) за рік	1 257 254	2 227 176	2 666 877	1 926 363
Інші сукупні доходи /(витрати)	47 702	65 464	-3 284	53 015
Всього сукупних прибутків/(витрат) за рік	1 304 956	2 292 640	2 663 593	1 979 378